

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı**

**ORTAÖĞRETİM
DEMOKRASİ VE İNSAN HAKLARI DERSİ
ÖĞRETİM PROGRAMI**

ANKARA, 2012

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

SAYI: 133	TARİH: 27.08.2012	KONU: Ortaöğretim Demokrasi ve İnsan Hakları Dersi Öğretim Programının Pilot Uygulamasının Yapılması
ÖNCEKİ KARARIN		
SAYI:	TARİH:	

“Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Ortak Projesi”nin temel faaliyetleri kapsamında Başkanlığımızda oluşturulan komisyon tarafından hazırlanan “Ortaöğretim Demokrasi ve İnsan Hakları Dersi Öğretim Programı”nın ekli örneğine göre 2012-2013 Öğretim Yılında Başkanlığımızca belirlenecek il ve okullarda pilot olarak uygulanması,

Pilot uygulama sürecinde kullanılmak üzere Başkanlığımızca, söz konusu programa göre fasikül hâlinde öğretim materyali hazırlanarak dağıtımının yapılması,

Pilot uygulama sonucunda elde edilecek verilere dayalı olarak düzeltme ve düzenlemeleri yapılan öğretim programının Kurula sunulması kararlaştırıldı.

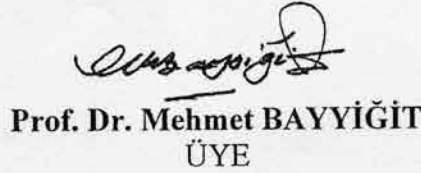
Ömer DİNÇER
Millî Eğitim Bakanı

Prof. Dr. Emin KARİP
Kurul Başkanı

Dr. Hüseyin ŞİRİN
ÜYE

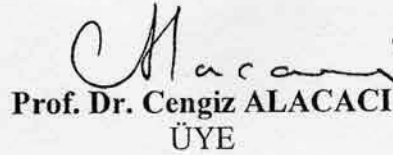

Prof. Dr. Mehmet BAYYİĞİT
ÜYE

(Görevli)
Doç. Dr. Hatice Duran YILDIZ
ÜYE

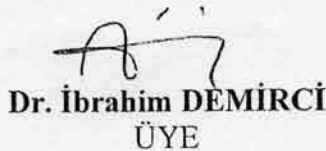

Abdülkadir YILMAZ
ÜYE

Prof. Dr. Cengiz ALACACI
ÜYE

(İznilikli)
İbrahim BÜKEL
ÜYE

Dr. İbrahim DEMİRCİ
ÜYE

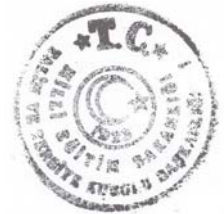

Doç. Dr. Güray KIRPIK
ÜYE

Aslı Gıblidir.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
GENEL AMAÇLAR	3
TEMA VE KAZANIMLAR	4
<i>Öğretim Programının Temalarına Ait Kazanım Sayıları ve Oranları</i>	11
İÇERİĞİN KAPSAMI VE DÜZENİ	12
ÖĞRENME ÖĞRETME SÜRECİ	15
<i>Temel İlkeler</i>	15
<i>Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitiminde Kullanılabilecek</i> <i>Etkili Strateji, Yöntem ve Teknikler</i>	18
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	22
<i>Temel İlkeler</i>	22
EKLER	25
<i>Ek 1: Biz Belirleyelim</i>	26
<i>Ek 2: Toplumsal Yaşamda İnsan Haklarını Keşfediyorum</i>	29
<i>Ek 3: Biz Seçelim, Biz Yönetelim</i>	31
<i>Ek 4: Ön Yargılı mısın?</i>	34
<i>Ek 5: Çatışmaları Barışçıl Yollarla Çözüyorum</i>	37
KAYNAKÇA	41

GİRİŞ

Çağdaş bir toplumun en önemli göstergeleri arasında yerleşmiş bir demokrasi, gelişmiş bir insan hakları mekanizması, çoğulcu bir anlayış ve uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi yer alır. Farklı şekillerde tanımlanabilen demokrasi, en basit şekliyle “halkın, halk tarafından halk için yönetilmesi” olarak tanımlanabilir. İnsan hakları; temelde insanlık onurunu korumayı amaçlayan, insan olması nedeniyle herkesin sahip olduğu vazgeçilemez ve devredilemez birtakım evrensel haklardır. Çoğulculuk; çeşitli düşünce ve eğilimlerin değerli kabul edildiği, korunması gerektiği ve temsil edilme hakkına sahip olduğu kabul edilen bir anlayıştır. Uyuşmazlık ise basit bir fikir ayrılığından şiddet içeren eylemlere kadar bir dizi durum, olay, süreç ve fiilleri kapsar. Literatürde bu üç kavramın varlığının kültürel olduğu ileri sürülse de dünya tecrübesi göstermiştir ki eğitim, bu kavramların bir toplumda gelişmesinde ve yerleşmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Demokrasi, sadece bir politik yapı ya da yönetim sistemi değil, aynı zamanda bir yaşam tarzıdır. John Dewey’in belirttiği gibi demokrasi, bir yönetim yapısından daha fazla bir anlam ifade etmektedir; o temel de ortak deneyimleri ve birlikte yaşamayı kapsamaktadır. Bir ülkede demokrasinin işleyebilmesi için yönetim sisteminin demokratik olması yetmez, onu yürütecek insanların demokrasinin gerektirdiği bilgi, değer, tutum ve becerilerle donatılmış olması gerekir. Demokratik bir toplumda vatandaş; sahip olduğu bilgi, beceri, değer ve tutumları eleştirel bir bakış açısıyla gözden geçiren, kararlarına ve eylemlerine bu eleştirel düşünme süzgecinden geçen doğru bilgilere dayalı olarak akıl yürütme sonucunda ulaşan, katılımcı, aktif, özgür ve özerk olmalıdır. Toplumda demokrasinin yerleşebilmesi ve gelişebilmesi, o toplumdaki insan davranışlarının örüntüsü olan kültürün demokratikleşmesini zorunlu kılmaktadır. Demokrasinin yerleşmesi ve gelişmesi, demokratik kültürün ailede, okulda, çevrede ve toplumda yaşanmasıyla mümkün olur. Peki aile, okul, çevre ve toplumda bu demokratik kültür nasıl yerleşip gelişecektir? Aile ve medya gibi kurumların demokratik bir kültürün oluşmasında katkısı olmakla birlikte, okulun bu sürece katkısı oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Okullar öğrencilere demokratik kültürün gerektirdiği ortak bilgi, beceri ve değerleri sunarak onların demokratik sürece daha aktif katılan bireyler olarak yetişmelerine yardımcı olur.

Genelde eğitim, özelde okul, demokrasi kültürünün gelişmesine birçok açıdan katkı sunabilir. Öncelikle öğrencilerin okulda sağlam bir demokrasi anlayışı ve onun temel ilkeleri hakkında bilgi sahibi olmaları gerekir. Ancak okulun görevi elbette bu bilgi ve anlayışı kazandırmakla sınırlı olmamalıdır. Okulda demokrasi, bu ilke ve değerlerin yaşama geçirilmesini gerektirir. Bununla birlikte, davranışların sağlam bir bilgi temeline dayanması da gerekir. Başka bir ifade ile demokrasi; bilgiye dayanan, değer temelli aktif vatandaşlık becerilerinin yaşama geçirildiği bir ortam gerektirir.

Sınıf içinde kullanılan öğrenme yöntem ve tekniklerinin öğrenci özerkliğini ve katılımını destekler nitelikte olması, okullarda demokrasi kültürünün gelişmesine katkı sağlayacaktır. Formal öğretim programının demokrasi ve değerleriyle ilgili temel kavram ve ilkeleri içermesi yanında, bu içerik öğrencilerin aktif katılımıyla, onların özgürce tartışabilecekleri bir ortamda öğrenmelerine fırsat tanımalıdır. Bu ortamı demokratikleştirecek koşullardan birisi de, öğretmen öğrenci ve öğrenciler arasındaki iletişimdir. Sınıfta herkesin haklarını özgürce kullanabildiği, şiddetten uzak, sevgi ve saygıya dayalı, hoşgörülü çok yönlü bir iletişimin kurulması gerekir. Ayrıca demokratik bir bireyde bulunması gereken eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, problem

çözme, karar verme, araştırma gibi temel becerilerin de kazandırılması demokrasi kültürü açısından önem taşımaktadır. Bu becerileri geliştirmeden bireylerden aktif birer vatandaş olarak topluma katılmalarını beklemek gerçekçi olmaz.

Okulun demokrasi kültürüne katkı sağlayabileceği üçüncü bir alan ise tüm okulun demokrasinin temel ilke ve değerlerinin yaşama geçirildiği demokratik bir ortam olarak düzenlenmesidir. Demokratik okul, sadece demokrasinin içerik olarak öğretildiği yer değil aynı zamanda yaşandığı yerdir. Eğer çocuklar ailede, okulda, çevrede aktif rol alacaklarsa, bu rolün gerektirdiği bilgi, değer ve becerileri okulda yaşayarak öğrenmelidirler. Zira eğitimin başarılı olabilmesi için öğrenilecek konunun yapılabilmeye geçirilmesi gerekir. Bütün bu süreçlerin hayata geçirilmesiyle ancak çağdaş bir demokrasi anlayışı olan katılımcı ve çoğulcu demokrasiye ulaşılabilir.

İnsan hakları ve özgürlükler, demokrasinin odak noktasında yer almaktadır. İnsan hak ve özgürlüklerinden yoksun bir demokrasi; vatandaşın katılımcılıktan uzak, pasif bir obje haline getirildiği ve seçimlerle kamufle edilmiş bir yönetimdir. Hak ve özgürlüklerin tanınması, korunması ve kullanılması demokratik kültürün yaşaması açısından son derece önemlidir. Okullar hak, özgürlük ve sorumlulukların ezberlendiği yerler değil bizzat yaşandığı yerler olmalıdır. Öğrenciler kendilerine verilen görev ve sorumlulukları sorgulamadan yerine getiren pasif vatandaşlar değil hak ve özgürlüklerini bilen, bunları kullanan ve çevresindekileri de kullanmaları için teşvik eden bireyler olarak yetişmelidirler. Okul bir bütün olarak fiziksel koşullarından, üyeleri arasındaki iletişime, karar alma süreçlerinden öğretim etkinliklerine kadar hak ve özgürlüklerin yaşandığı bir alan olmalıdır.

Bir toplumda demokrasi kültürünün gelişmesini engelleyen faktörler de vardır ve bunların başında uyuşmazlık ve çatışma gelmektedir. Çatışma demokratik değerlerin yıpranmasına ve demokrasi kültürünün gerilemesine neden olmaktadır. Bu nedenle gençlerin, her türlü uyuşmazlığı ya da çatışmayı barışçıl yollarla çözümlene becerilerini kazanmaları demokrasi kültürü açısından önemli görülmektedir.

Toplumlar bireyler, gruplar, kurumlar ve bunların etkileşiminden oluşur. Bireyler ve gruplar bazı açılardan ortak özelliklere sahip olmakla birlikte, bazı açılardan da birbirlerinden farklıdırlar. Bu farklılıkların demokratik bir toplumda bir çeşitlilik olarak görülmesi ve çoğulcu bir anlayışla kabullenilmesi gerekir. Yeni yetişen kuşağın ister bireysel ister grupsal farklılıklar olsun, bu farklılıkları ötekileştirmeden, eşit ve saygı değer görmesi, demokratik kültürün vazgeçilmezlerindedir. Devletin bu farklılıkları yasal anlamda eşit kabul etmesi demokrasinin gelişimi için yeterli değildir. Birey ve grupların da diğerlerini, eşit ve bir bütünün parçası olarak görmesi gerekir. Bu bağlamda hoşgörü; önyargı, toplumsal dışlama ve ayrımcılıkla mücadele gibi değer ve becerilerin gençlere kazandırılması demokrasinin sağlıklı işlemesi ve gelişmesine önemli katkılar sağlayacaktır.

Sonuç olarak, gençlerin demokratik sürece bilgiye dayalı, değer temelli aktif bir vatandaş olarak katılabilmeleri için demokrasinin gerektirdiği bilgi, değer, tutum ve becerilerle donatılması gerekir. Bu bilgi, değer, tutum ve becerilerin kazanılabileceği en önemli yerlerden birisi okuldur. Okulun genel amacı yeni yetişen kuşağı demokrasinin gerektirdiği bilgi, değer ve becerilerle donatmaksa da demokrasi ve insan haklarıyla ilgili temel kavram, değer ve aktif vatandaşlık becerilerinin geliştirileceği bir derse ihtiyaç vardır. Demokrasi ve insan hakları ile ilgili temel

kavram, bilgi, değer ve becerilerin öğrencilere kazandırılması amacıyla Demokrasi ve İnsan Hakları Dersi Öğretim Programı hazırlanmıştır.

GENEL AMAÇLAR

Demokrasi ve İnsan Hakları Dersi Öğretim Programı ile Türk millî eğitiminin genel amaçları ve temel ilkelerine uygun olarak öğrencilerin;

1. Demokratik devlet yapısının işleyişi ile aile, okul ve toplumsal çevrede demokrasi kültürünün yaşatılması için gerekli koşulları tanımaları,
2. İnsan hak ve özgürlüklerini ve bunların demokratik yaşamdaki yerini ve önemini anlamaları,
3. Doğru ve güvenilir bilgiye dayalı, akıl yürütme sürecini işleterek etik ilkeler doğrultusunda demokratik hayata aktif olarak katılmaları,
4. Ön yargıların etkisinde kalmadan demokratik kültürde bir zenginlik olarak kabul edilen çeşitliliğin yaşatılması ve geliştirilmesinde aktif rol almaları,
5. Yaşamın her alanında barış ve uzlaşma kültürünün oluşması ve gelişmesine katkı sağlayarak çatışmalara barışçıl çözümler aramaları,
6. Hak ve özgürlüklerini yaşama geçirme ve savunmaları için görev ve sorumluluklarının bilincinde olmaları ve bunları korumayı içtenlikle istemeleri,
7. Özgür ve özerk bireyler olarak toplumsal yaşama aktif birer katılımcı olmaya istekli olmaları,
8. Çeşitliliği kültürel bir zenginlik olarak kabul edip toplumun bir arada barış ve uzlaşma içinde yaşamasını istemeleri amaçlanmaktadır.

TEMA VE KAZANIMLAR

NOT

Kazanım tablolarında her tema için birer örnek etkinlik önerilmiş ve bu etkinliklerin açılımına, öğretim programının sonunda yer verilmiştir. Bu örnek etkinlikler, birer öneri niteliğindedir. Öğretmen, bunları aynen kullanabileceği gibi okulun fiziki durumu, donanımı, öğrencilerin ve çevrenin özelliklerine göre ilgili kazanımı gerçekleştirmek koşuluyla farklı etkinlikler de düzenleyip uygulayabilir. Diğer kazanımlar için de öğretmen yaratıcılığını kullanarak öğrenme öğretme sürecinde belirtilen temel ilkeler doğrultusunda kendi etkinliğini geliştirip uygulamalıdır.

TEMA	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
TEMA 1 DEMOKRATİK SİSTEM VE YAŞAYAN DEMOKRASİ	1. Demokrasinin temel ilkelerini açıklar.		[!] Güçler ayrılığı, hukukun üstünlüğü, laiklik, seçim, siyasi partiler, çoğulculuk, sivil toplum, insan haklarına dayalı olma vb. konulara kısaca değinilir.
	2. Demokrasinin temel değerlerini yaşatmanın demokratik ortamın oluşmasındaki önemini analiz eder.	 BİZ BELİRLEYELİM (Ek 1)	[!] Eşitlik, özgürlük, adalet, hoşgörü, farklılıklara saygı gibi demokrasinin temel değerleri üzerinde durulur.
	3. Demokratik vatandaşlık bilincine sahip olmanın, demokratik sürecin işleyişine katkısını kavrar.		[!] Demokratik vatandaşın; hak ve özgürlüklerini bilme, görev ve sorumluluklarının gereğini yapma, aktif olma, özgür ve bağımsız davranabilme vb. özelliklerine değinilir.
	4. Demokrasi kültürünün demokrasinin işleyişindeki rolünü ve işlevini değerlendirir.		[!] Aile, okul ve toplumsal çevrede demokrasi kültürünün yerleşmesinin, demokratik sistemin daha iyi işlemesine katkı sağladığı vurgulanır.
	5. Demokrasinin farklı uygulamış biçimlerini karşılaştırır.		[!] “Demokrasi” ve “cumhuriyet” ile ilgili kavram yanılısına netlik kazandırılır. [!] Demokrasinin “doğrudan demokrasi”, “yarı doğrudan demokrasi” ve “temsili demokrasi (parlamentar sistem, başkanlık sistemi, yarı başkanlık sistemi, meclis hükümeti)” gibi uygulamış biçimlerine dikkat çekilir.
	6. Ülkemizdeki demokratik sistemin işleyişini demokrasinin temel özellikleri açısından analiz eder.		↻ 1. kazanım

Bu temada işlenecek temel kavramlar: demokrasi, demokratik vatandaş, demokratik sistem, demokrasi kültürü, hukukun üstünlüğü.

Bu temada işlenecek temel beceriler: analiz, çıkarımda bulunma, eleştirel düşünme, iletişim, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma.

Bu temada işlenecek temel değerler: eşitlik, özgürlük, adalet, hoşgörü, farklılıklara saygı.

TEMA	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
TEMA 2 İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ	1. İnsan hak ve özgürlüklerinin ayrılmaz bir bütün ve herkes için eşit olduğunu kavrar.		[!] İnsan hak ve özgürlüklerinin dil, din, etnik köken, cinsiyet, sosyo-ekonomik ve kültürel farklılıklar gözetilmeksizin herkes için geçerli ve eşit olduğu vurgulanır.
	2. İnsan haklarının etik temellerini açıklar.		[!] İnsan olma bilinci ve sorumluluğu, insanın değerli ve onurlu olduğu, bunları korumanın gerekliliği üzerinde durulur. [!] İnsan hakları ihlal edildiğinde sadece mağdur olanın değil aynı zamanda ihlalde bulunanın da onurunun zedelendiği vurgulanır.
	3. Evrensel insan hakları ilkeleri açısından ülkemizde ve dünyadaki yakın geçmişte ya da günümüzde yaşanan önemli gelişmeleri belgelere dayalı olarak yorumlar.		[!] İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi gibi uluslararası belgelerden hareket edilir. [!] Atatürk'ün insan hak ve özgürlüklerine verdiği önemi gösteren sözlerinden örnekler verilir.
	4. İnsan hak ve özgürlükleri ile ilgili güncel olayları takip eder.		[!] İnsan hak ve özgürlükleri ile ilgili ulusal/uluslararası olumlu ya da olumsuz güncel olaylar, bilinci bir medya okuryazarı olarak ön plana çıkarılır.
	5. İnsan hak ve özgürlüklerini toplumsal yaşamla ilişkilendirir.	 TOPLUMSAL YAŞAMDA İNSAN HAKLARINI KEŞFEDİYORUM (Ek 2)	
	6. Hak ve özgürlüklerini kullanmak için kendini sorumlu hisseder.		[!] Kişinin kendi hak ve özgürlüklerini kullanırken başkalarının hak ve özgürlüklerini ihlal etmemesi gerektiği üzerinde önemle durulur.
	7. Hak ve özgürlüklerin kullanılmasında vatandaşın, devletin vatandaşla, vatandaşın devlete ve diğer insanlara karşı görev ve sorumluluklarını demokrasinin hayata geçirilmesi açısından değerlendirir.		[!] Kişilerden, kültürden ve yasalardan kaynaklanan katılımın önündeki engellerin kaldırılması, iletişim kanallarının açık tutulması ve kolaylaştırılması konularına değinilir.
<p>Bu temada işlenecek temel kavramlar: insan hakları, eşitlik, özgürlük, etik, sorumluluk.</p> <p>Bu temada işlenecek temel beceriler: araştırma, yorumlama, çıkarımda bulunma, empati, değişim ve sürekliliği algılama, eleştirel düşünme, ayrımcılığa duyarlı olma, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma.</p> <p>Bu temada işlenecek temel değerler: etik değerlere bağlılık, sorumluluk, eşitlik, hoşgörü, öz saygı, onur, barış, sevgi, özgürlük, adalet, farklılıklara saygı.</p>			

TEMA	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
TEMA 3 DEMOKRASİYİ YAŞAMAK: AKTİF VATANDAŞLIK	1.Özgür ve özerk birey olarak hak ve özgürlüklerini kullanır.		[!] “Özerklik, bir insanın seçimlerini dış etkilerden ve şartlanmalardan bağımsız şekilde ve iç sesi doğrultusunda yapabiliyor olma özgürlüğüdür.” ¹
	2.Başkalarını hak ve özgürlüklerini kullanma konusunda cesaretlendirir.		[!] Aile, okul ve toplumsal çevrede hak ve özgürlük ihlallerine uğrayanların, demokratik yollardan haklarını aramaları konusunda teşvik edilmesi gerektiği vurgulanır. ↻ 2. tema, 6. kazanımın açıklaması
	3.Kendisini ilgilendiren demokratik karar alma süreçlerine katılır.	 BİZ SEÇELİM, BİZ YÖNETELİM (Ek 3)	[!]Katar alma süreçlerine katılmanın bir vatandaşlık hak ve sorumluluğu olduğu üzerinde durulur.
	4.Çevresindeki sorunların çözümü için yaşına ve konumuna uygun kuruluşlarda gönüllü olarak aktif görevler alır.		[!] Tüzüğünde eğitim, sağlık ve çevre ile ilgili alanlarda faaliyet yürütmekle ilgili kayıt bulunan sivil toplum kuruluşları ve gönüllü kuruluşlarda aktif görev almanın, sorunların çözümüne katkı sağladığına değinilir.
	5.Bilinçli bir tüketicisi olmak konusunda çevresindekileri yönlendirir.		[!]Bilinçli tüketicinin, ihtiyaç fazlası üretimi engelleyerek kaynakların verimli kullanılmasını sağladığı, çevreye zararlı üretimi engellediği vurgulanır. [!] İhtiyaçların farkında olunması, önem sırasına konulması, ihtiyacı karşılayacak mal ve hizmetlerin alternatiflerinin belirlenmesi, incelenerek satın alınması üzerinde durulur. [!]Yazılı, görsel basın ile bilişim alanındaki yazılı ürünlerinde telif ve lisans haklarına vurgu yapılır.

¹ Geçtan (2010), s. 24.

	6. Ortak yaşam alanı olarak doğal çevrenin korunması ile insan sağlığı, üretim ve ekolojik denge arasında ilişki kurar.		<p>[!] Geri dönüşümlü paket ve ambalajlı malların tercih edilmesi gibi çeşitli yollarla çevrenin korunmasına katkı sağlanabileceğinin önemi vurgulanır.</p> <p>[!] Üretim esnasında insan sağlığını tehdit eden (taşlanmış kot vb.), sağlığa ve doğaya zararlı maddeler içeren malların satın alınmaması gerektiği üzerinde durulur.</p>
	7. Doğal çevrenin korunması konusunda yapılan çalışmalarda aktif rol alır.		<p>[!] Geri dönüşüm uygulamalarına katılarak doğal çevrenin korunmasında aktif rol alınabileceği vurgulanır. Bu uygulamanın olmadığı yerlerde de imza toplama, dilekçe yazma, yazılı ve görsel basın aracılığıyla kamuoyu oluşturma vb. yollarla ilgili kişi ve kurumların uyarılabileceği hususuna değinilir.</p> <p>[!] Doğal çevrenin korunmasında sivil toplum kuruluşlarının düzenlediği kampanyalara katılma ya da bu tür kampanyaların düzenlenmesine öncülük etmenin önemi vurgulanır.</p>
	8. Bilgi ve iletişim teknolojilerini etik ilkeler doğrultusunda kullanarak demokratik sürece etkin bir şekilde katılır.		<p>[!] Elektronik haberleşme ve sosyal medya araçları yoluyla demokratik süreçlere katılım ve bu süreçte etik ilkelere bağlılık (genel görgü kurallarına uyma, başkalarını yanıltmama, yasalarda suç kabul edilen eylemlerde bulunmama vb.) vurgulanır.</p>
<p>Bu temada işlenecek temel kavramlar: aktif vatandaş, özgür ve özerk birey, bilinçli tüketim, doğal çevre, ekolojik denge.</p> <p>Bu temada işlenecek temel beceriler: sosyal katılım, girişimcilik, haklarını kullanma, sosyal uyum, karar alma, demokratik düşünme ve davranma, çıkarımda bulunma, planlama, kaynakları etkili ve verimli kullanma, mekâmi algılama, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma.</p> <p>Bu temada işlenecek temel değerler: eşitlik, özgürlük, adalet, hoşgörü, öz saygı, onur, barış, sevgi, sorumluluk, etik değerlere bağlılık, farklılıklara saygı.</p>			

TEMA	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
TEMA 4 ÇEŞİTLİLİĞE ÇOĞULCU BAKIŞ	1. Yerel, ulusal ve evrensel düzeyde kültürel farklılıkların doğal olduğunun bilincinden hareketle farklı kültür ve değerlere saygı duyar.		[!]Kültürün farklı öğeleri (yeme-içme, giyim-kuşam ve yaşamın çeşitli alanlarına ait farklı ritüeller vb.) ve bu öğeler etrafında oluşan değerlerle ilgili çeşitli örnekler verilir.
	2. Toplumsal birlik ve beraberliğin sağlanmasında ortak değerlerin öneminin bilincinde olarak kendi ulusal kültürüne ait değerleri önemser.		[!] Ulusal kültürümüzün, herkes için geçerli olan dil, tarih, vatanseverlik, bağımsızlık sembolleri, hoşgörü ve misafirperverlik gibi ortak değerlerine vurgu yapılır.
	3. Tüm insanların eşit olduğu gerçeğinden hareketle, çeşitliliğin bir zenginlik olduğunu kabul ederek düşünce, inanç ve etnik çeşitliliklerin korunması gerektiğini savunur.		
	4. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına katkı olarak konumuna uygun sorumluluklar üstlenir.	ÖN YARGILI MISIN? (Ek 4)	
	5. Çeşitliliğin barış içinde varlığını sürdürülebilmesi için ön yargı, sosyal dışlama ve ayrımcılığa karşı çıkar.		
	6. Yaşlı ve engelliler gibi dezavantajlı grupların toplumsal yaşama etkin katılımı noktasında sorumluluk üstlenir.		
	Bu temada işlenecek temel kavramlar: çoğulculuk, çeşitlilik, toplumsal cinsiyet, ön yargı, sosyal dışlama, ayrımcılık. Bu temada işlenecek temel beceriler: empati, ayrımcılığa duyarlı olma, kalıp yargıları fark etme, birlikte yaşama, millî, manevi ve evrensel değerlere duyarlı olma, sosyal katılım. Bu temada işlenecek temel değerler: eşitlik, barış, sevgi, onur, sorumluluk, yardımseverlik, vatanseverlik, farklılıklara saygı.		

TEMA	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
TEMA 5 BARİŞ VE UZLAŞMA	1. Kişinin kendisiyle barışık olması ile toplumsal barış arasında ilişki kurar.		!! Toplumsal barışın bireyle başladığı gerçeğinden hareketle bireyin kendisiyle barışık olmasının önemi vurgulanır.
	2. Okul ve yakın çevresindeki çatışmalara, şiddet içermeyecek şekilde çözüm önerileri geliştirir.	 ÇATIŞMALARIN BARİŞÇİL YOLLARLA ÇÖZÜYORUM (Ek 5)	!! Herkesin aynı fikirde olmak zorunda olmadığı ve bu durumun da son derece normal olduğu belirtilir. !! Sorunlara dair görüşler farklı olduğu durumlarda çözüm arayışında önce etik sürecin işletilmesi (konuşma, nazikçe uyarma, diğer insanları bilgilendirerek kamuoyu oluşturma vs.) bundan sonuç alınmaması durumunda hukuki süreçlere başvurularak şiddete başvurulmaması gerektiği vurgulanır. !! Okulda ve mahallede şiddet odaklı gruplaşma ve çeteleşme hareketlerinin toplumsal barışı tehdit ettiğine dikkat çekilerek sakıncalarına vurgu yapılır.
	3. Toplumsal yapının bütünlüğü ve devamlılığı için her türlü şiddeti reddederek barışçıl davranışlar sergiler.		!! Kadına yönelik şiddet, çocuğa yönelik şiddet, okulda şiddet, sporda şiddet, iş yerinde psikolojik baskı (mobbing) ve şiddet konularını olumsuzlamaya yönelik vurgu yapılır. !! Her türlü şiddetin toplumun barışçıl bir biçimde birlik ve bütünlük içinde yaşamasına engel olduğuna değinilir. !! Şiddetin, güç ve baskı uygulayarak insanların bedensel veya ruhsal açıdan zarar görmesine neden olduğu belirtilir. !! Fanatizm, siber zorbalık vs. gibi konular üzerinde durulur.
	4. Ülkemizin uluslararası barışı tesis etme ve onu koruma konusunda dünya barışına nasıl katkılar yapabileceği konusunda fikirler üretir.		!! Atatürk'ün "Yurtta barış, dünyada barış" sözünün önemi vurgulanır.
	5. Dünya barışı için faaliyet yürüten uluslararası kuruluşların çalışmalarını takip eder.		
			<p>Bu temada işlenecek temel kavramlar: barış, uzlaşma, şiddet, fanatizm, siber zorbalık, iş yerinde psikolojik baskı (mobbing).</p> <p>Bu temada işlenecek temel beceriler: gözlem, araştırma, yaratıcı düşünme, problem çözme, çatışma çözümü, çıkarımda bulunma, bilgi teknolojilerini kullanma, iletişim, sosyal katılım, sosyal uyum, birlikte yaşama, girişimcilik, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma.</p> <p>Bu temada işlenecek temel değerler: barış, uzlaşma, öz güven, sorumluluk, dayanışma, adalet, hoşgörü, öz saygı, onur, sevgi, farklılıklara saygı.</p>

Tablo 1: Öğretim Programı Temalarının Kazanım Sayıları ve Oranları

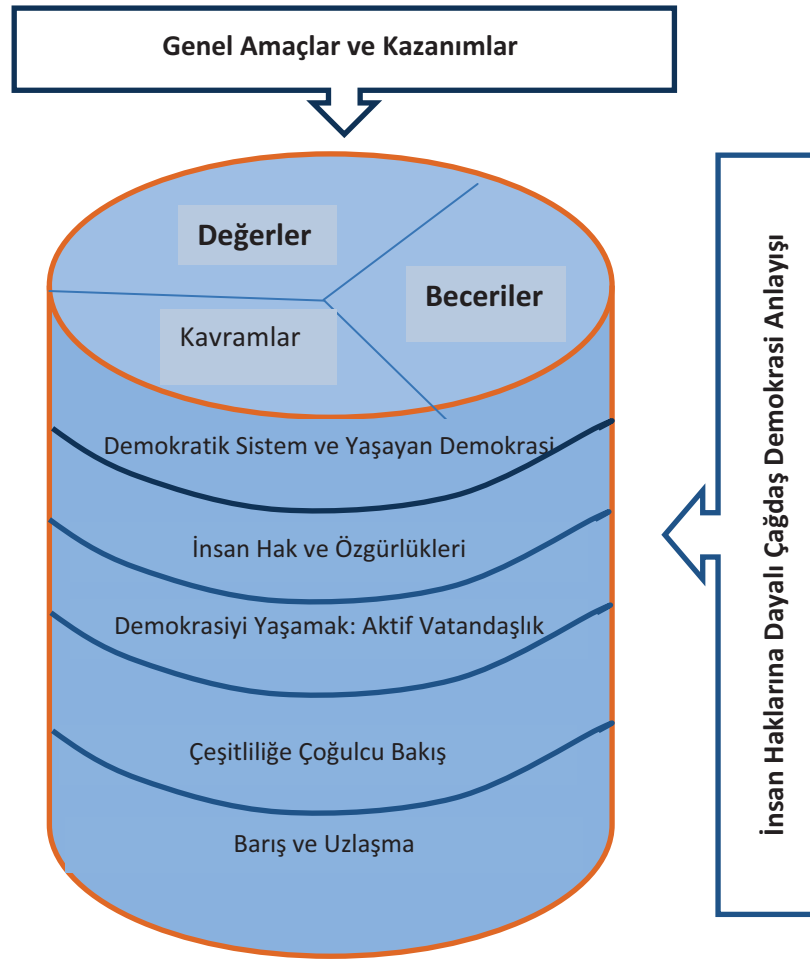
TEMALAR	KAZANIM SAYILARI	ORANI (%)
DEMOKRATİK SİSTEM VE YAŞAYAN DEMOKRASİ	6	19
İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ	7	22
DEMOKRASİYİ YAŞAMAK: AKTİF VATANDAŞLIK	8	25
ÇEŞİTLİLİĞE ÇOĞULCU BAKIŞ	6	19
BARIŞ VE UZLAŞMA	5	15
T O P L A M	32	100

İÇERİĞİN KAPSAMI VE DÜZENİ

Demokrasi ve İnsan Hakları Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin bilgiye dayalı, değer temelli aktif vatandaşlar olarak yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Bu temel anlayış çerçevesinde programın kapsamı, beş ana temada organize edilmiş bilgi, değer ve becerilerden oluşmaktadır. Temaların kaynağını, insan haklarına dayalı çağdaş demokrasi anlayışı ve bu anlayışı davranışlarıyla yaşama geçirecek aktif demokratik vatandaşların sahip olması gereken bilgi, değer ve beceriler oluşturmaktadır. Seçilen tema ve ilgili kavram, değer ve becerilerin programın genel amaçları ve kazanımlarıyla tutarlı olmasına da ayrıca dikkat edilmiştir. Bu temalara öğrenci, öğretmen, akademisyen ve ilgili sivil toplum örgütleri temsilcilerinin görüşleri, yurt içi ve dışı kaynaklı literatürün incelenmesinden elde edilen verilerin sentezi sonucunda ulaşılmıştır.

Temaların kavram, değer ve becerilerle etkileşimi Şekil 1’de görülmektedir.

Şekil 1: Tema, kavram, değer ve becerilerin etkileşimi

“Demokratik Sistem ve Yaşayan Demokrasi”: Bu tema demokrasinin anlamını içermektedir. Demokrasinin sadece bir yönetim sistemi olmadığı, aynı zamanda bir yaşam biçimi olduğu gerçeğinden hareketle; demokrat birey, demokratik toplum ve demokratik devlet ilişkisi temanın temel örüntüsünü oluşturmaktadır. Demokrasinin temel ilke ve değerleriyle birlikte, farklı uygulama biçimleri ve ülkemizdeki demokratik sistemin temel yapısı da bu temanın kapsamı içinde ele alınmaktadır.

“İnsan Hak ve Özgürlükleri”: Bu temanın odak noktası, temel insan hakları ve özgürlükleridir. İnsanın etik bir varlık olduğu gerçeğinden hareketle, insan hak ve

özgürlüklerinin bilinmesi, tanınması, korunması ve kullanılması demokrasi kültürünün geliştirilmesi açısından son derece önemlidir. Açıklanan nedenle temada insan hak ve özgürlüklerinin tarihsel süreçte gelişimi ve demokrasi kültürüyle ilişkisi, ele alınan önemli boyutlardan biridir. Bu temada insan hak ve özgürlükleri, öğrenciler tarafından bilinmesi gereken soyut bilgiler olarak değil hayata geçirilmesi için sorumluluk hissedilmesi ve gerektiğinde harekete geçirilmesi gereken bir değerler bütünü olarak görülmektedir. İnsan hak ve özgürlüklerinin kullanılabilmesi için devletin vatandaşa, vatandaşın da devlete ve diğer insanlara karşı taşıması gereken sorumluluklar bu tema kapsamında yer almaktadır.

“Demokrasiyi Yaşamak: Aktif Vatandaşlık”: İnsan haklarına dayalı demokrasinin yaşayabilmesi ve gelişebilmesi, vatandaşların demokratik yaşama aktif katılımlarıyla mümkündür. Genç vatandaşlar olarak öğrencilerin içinde buldukları ortamlarda, gerektiğinde kendi konumlarına uygun siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel hayata aktif katılımları gerekir. Bu temada insan hak ve özgürlüklerinin kullanılmasından, okul ve çevredeki karar verme süreçlerine katılıma; ekonomik yaşama aktif olarak katılımdan, doğal çevrenin korunmasına ve sivil topluma gönüllü katılıma kadar birçok alanda öğrencilerin aktif vatandaşlık becerileri yer almaktadır. Öğrencilerin dijital vatandaşlık kavramı kapsamında, etik ilkeler doğrultusunda bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak demokratik yaşama aktif katılımları da bu tema kapsamında ele alınmaktadır.

“Çeşitliliğe Çoğulcu Bakış”: İnsan haklarına dayalı çağdaş demokrasilerde düşünce, inanç, etnik vb. bireysel ya da toplumsal çeşitlilikler bir zenginlik olarak görülür ve çoğulcu bir anlayışla, hiçbir birey ya da grubun diğerini ötekileştirmeden birlikte yaşaması esastır. Öğrencilerde, yerel, ulusal ve evrensel düzeyde, kültürel farklılıklara saygı duyarak ön yargı, toplumsal dışlama ve ayrımcılıkla mücadele edip eşit bireyler olarak birlikte yaşama anlayışı ve becerisi geliştirmek temanın ana kapsamını oluşturmaktadır. Bu temada ayrıca, çeşitlilikle birlikte yaşama anlayışı geliştirme açısından toplumdaki ortak değerlerin öğrencilere kazandırılması gerektiği üzerinde de durulmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, yaşlı ve engelliler gibi dezavantajlı grupların topluma katılımlarıyla ilgili anlayış ve beceri geliştirme de bu temanın kapsamı içinde ele alınmaktadır.

“Barış ve Uzlaşma”: Demokrasinin sağlıklı işleyebilmesi, bireyler ve gruplar arasındaki anlaşmazlıkların çatışma ve şiddete dönüşmeden çözülebilmesini gerektirir. Bunun yolu, öncelikle bireylerin kendisiyle barışık olmasından geçmektedir. Bu temada öğrencilere kendisiyle barışık olma becerisi geliştirme yanında, başkalarıyla anlaşmazlıklarını uzlaşmacı bir tavırla barışçıl yollarla çözme becerisi kazandırma amaçlanmaktadır. Ülkemizin dünya barışına katkıları ve uluslararası barışa katkı yapmaya çalışan kuruluşları tanıma bu temanın kapsamı içinde ele alınmıştır. Ayrıca toplumda şiddetin en yoğun olarak görüldüğü, spor, kadına ve çocuğa yönelik şiddet, mobbing gibi konularda öğrencilerde duyarlılık ve barışçıl çözümler arama becerileri geliştirme de bu temanın kapsamı içindedir.

Programın genel amaç ve kazanımlarını gerçekleştirmek amacıyla, insan haklarına dayalı çağdaş demokrasi anlayışı doğrultusunda belirlenen temalar, temanın doğasına uygun olarak belirlenen kavram, değer ve becerilerden oluşmaktadır. Tablo 2’de her bir temaya ilişkin temel kavramlar, değerler ve beceriler sunulmuştur.

Tablo 2. Programın Temalarıyla İlgili Kavram, Değer ve Beceriler

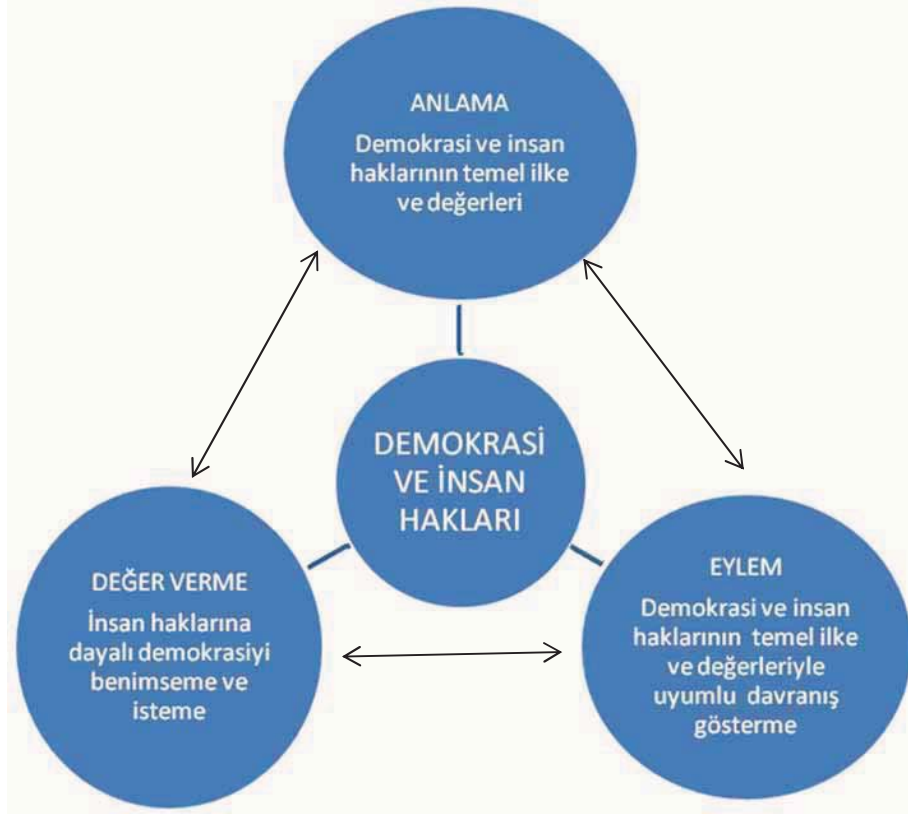
	DEMOKRATİK SİSTEM VE YAŞAYAN DEMOKRASİ	İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ	DEMOKRASİYİ YAŞAMAK: AKTİF VATANDAŞLIK	ÇEŞİTLİLİĞE ÇOĞULCU BAKIŞ	BARIŞ VE UZLAŞMA
KAVRAMLAR	<ul style="list-style-type: none"> • Demokrasi • Demokratik vatandaş • Demokratik sistem • Demokrasi kültürü • Hukukun üstünlüğü 	<ul style="list-style-type: none"> • İnsan hakları • Eşitlik • Özgürlük • Etik • Sorumluluk 	<ul style="list-style-type: none"> • Aktif vatandaş • Özgür ve özerk birey • Bilinçli tüketim • Doğal çevre • Ekolojik denge 	<ul style="list-style-type: none"> • Çoğulculuk • Çeşitlilik • Toplumsal cinsiyet • Ön yargı • Sosyal dışlama • Ayrımcılık 	<ul style="list-style-type: none"> • Barış • Uzlaşma • Şiddet • Fanatizm • Siber zorbalık, İş yerinde psikolojik baskı (mobbing)
BECERİLER	<ul style="list-style-type: none"> • Analiz • Çıkarımda bulunma • Eleştirel düşünme • İletişim • Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma 	<ul style="list-style-type: none"> • Araştırma • Yorumlama • Çıkarımda bulunma • Empati • Değişim ve sürekliliği algılama • Eleştirel düşünme • Ayrımcılığa duyarlı olma • Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma • Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma 	<ul style="list-style-type: none"> • Sosyal katılım • Girişimcilik • Haklarını kullanma • Sosyal uyum • Karar alma • Demokratik düşünme ve davranma • Çıkarımda bulunma • Planlama • Kaynakları etkili ve verimli kullanma • Mekânı algılama • Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma 	<ul style="list-style-type: none"> • Empati • Ayrımcılığa duyarlı olma • Kalıp yargıları fark etme • Birlikte yaşama • Millî, manevî ve evrensel değerlere duyarlı olma • Sosyal katılım 	<ul style="list-style-type: none"> • Gözlem • Araştırma • Yaratıcı düşünme • Problem çözme • Çatışma çözümü • Çıkarımda bulunma • Girişimcilik • Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma • İletişim • Sosyal katılım • Sosyal uyum • Birlikte yaşama
DEĞERLER	<ul style="list-style-type: none"> • Eşitlik • Özgürlük • Adalet • Hoşgörü • Farklılıklara saygı 	<ul style="list-style-type: none"> • Etik değerlere bağlılık • Sorumluluk • Eşitlik • Hoşgörü • Öz saygı • Onur • Barış • Sevgi • Özgürlük • Adalet • Farklılıklara saygı 	<ul style="list-style-type: none"> • Eşitlik • Özgürlük • Adalet • Hoşgörü, • Öz saygı • Onur • Barış • Sevgi • Sorumluluk • Etik değerlere bağlılık • Farklılıklara saygı 	<ul style="list-style-type: none"> • Eşitlik • Barış • Sevgi • Onur • Sorumluluk • Yardımseverlik • Vatanseverlik • Farklılıklara saygı 	<ul style="list-style-type: none"> • Barış • Uzlaşma • Özgüven • Sorumluluk • Dayanışma • Adalet • Hoşgörü • Öz saygı • Onur • Sevgi • Farklılıklara saygı

ÖĞRENME ÖĞRETME SÜRECİ

Temel İlkeler

1. Bilgi, beceri ve değerlerin birlikte ele alınması: Demokrasi ve İnsan Hakları Dersi Öğretim Programı, öğrencileri bilgiye dayalı, değer temelli aktif vatandaşlar olarak yetiştirmeyi hedeflemektedir. Bu nedenle öğrenciler hem okul içinde hem de okul dışında kendileri için yararlı bilgi, beceri, değer ve tutumlardan oluşan bilgi ağını bir bütünlük içinde öğrenmelidirler. Demokrasi ve insan hakları dersi öğrencilerin demokratik sürece aktif katılımcılar olarak yetişmesini sağlamaya odaklı bir ders olduğundan daha çok beceri temellidir. Ancak insanın herhangi bir konuda bir eylem için doğru karar verebilmesi, o konuda doğru bilgiye sahip olması ve bu bilginin akıl yürütme süzgecinden geçirilmesine dayanmalıdır. Bu derste öğrencilere sunulacak öğrenme-öğretme etkinlikleri bilgi, beceri ve değerlerin birlikte ele alındığı öğrenme deneyimlerinden oluşturulmalıdır. Şekil 2’de bu süreç bir örnekle gösterilmiştir.

Şekil 2: Demokrasi ve insan hakları öğretiminde bilgi, değer ve beceri bütünlüğü

2. Bilgi, beceri ve değerlerin yaşama geçirilmesi: Demokrasi, vatandaşlık ve insan hakları eğitimi, öğrencileri geleceğin vatandaşları olarak hazırlamanın yanı sıra, onları genç vatandaşlar olarak görüp kendi yaşamlarında vatandaşlık becerilerini geliştirmeye odaklanmalıdır. Demokrasi, vatandaşlık ve insan hakları eğitiminin temel ilkelerinden biri, öğrencileri yalnızca temel demokratik vatandaşlık bilgi, beceri ve değerleriyle donatmak değil onları bizzat yaşamlarında kullanabilmeleri için fırsatlar yaratmaktır. Bu amaçla öğrencilere okulda öğrenci temsilcisi seçimlerine katılma, kendilerini ilgilendiren konularda kararlara

katılma, hak ve özgürlüklerini sorumlu bir şekilde kullanma, sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına katılma vb. fırsatlar sunulmalıdır.

3. Öğrenme deneyimlerinin otantik olması: Demokrasi, vatandaşlık ve insan hakları eğitiminin bir başka önemli ilkesi, öğrenme deneyimlerinin öğrencilerin gerçek yaşamlarında karşılaştıkları otantik yaşantılardan seçilme gereğidir. Öğrenciler günlük yaşamlarında çeşitli insan hakları ihlalleriyle, çevre sorunlarıyla, çeşitli anlaşmazlık ve çatışmalarla karşılaşmaktadır. Bu deneyimler öğrencilere demokrasi ve insan haklarını öğrenme fırsatları sunmaktadır. Okulun fiziki şartlarının engelli öğrencilerin haklarını ve özgürlüklerini kullanabilmesi için ne kadar uygun olduğu ya da farklı düşünce, din ve etnik kökenli öğrencilerin farklılıklarının ne derece zenginlik olarak görülüp saygı duyulduğu, vatandaşlık değer ve becerilerinin kazanımı için zengin birer öğrenme deneyimi sunmaktadır. Okul ve çevrede yaşanan sorunların bir kısmı hassas ve tartışmalı konular olabilir. Bu tür konular da öğrencilerin demokratik vatandaşlık yeterliklerini geliştirmesi açısından son derece önemlidir.

Gerçek yaşam deneyimlerine dayalı öğrenmenin diğer önemli bir boyutu da disiplinler arası bir nitelik taşımasıdır. Öğrenciler böylelikle konuları diğer derslerde öğrendikleriyle ilişkilendirme fırsatı yakalamış olurlar. Örneğin, çevrede bir fabrikanın zehirli atıklarını doğaya filtrelemeden gönderdiğini düşünelim. Bu hem bir çevre sorunu hem de kimya ile ilgili bir konudur. Öğrenciler çevreyi korumak için gerekli eylem adımlarını belirlemeye çalışırken aynı zamanda kimya ile ilgili bir konuda da bilgi sahibi olacaklardır. Bu nedenle mümkün olduğunca konuların diğer derslerle ilişkilendirilmesine özen gösterilmelidir.

4. Aktif öğrenme: Demokrasi, vatandaşlık ve insan hakları eğitimi öğrencilerin aktif vatandaşlar olarak yetişmesine odaklıdır. Bu nedenle demokrasi, vatandaşlık ve insan haklarını öğrenme yaklaşımı da aktif öğrenme odaklı olmak zorundadır. Aktif öğrenme; öğrenenin öğrenme sorumluluğunu aldığı, öğrenme sürecini kendisinin yönettiği, deneyimlerden anlam çıkarmaya odaklı bir öğrenme yaklaşımıdır. Öğretmenin bilgi, değer ve becerileri öğrenenlere sunmasıyla öğrenenin öğrenme sorumluluğunu alması ve deneyimlerden anlam çıkarması mümkün değildir. Bu nedenle aktif öğrenme ancak öğrencilerin gerçek yaşam deneyimleri aracılığıyla yaparak, yaşayarak öğrenme sürecine aktif katılımlarıyla mümkündür. Öğrencilere çevrelerini temiz tutmalarını öğütleyerek, anlaşmazlıklarını çatışmaya dönüştürmeden uzlaşmacı bir anlayışla çözmeleri gerektiğini söyleyerek, farklılıkları zenginlik olarak görüp saygı duymaları gerektiğini belirterek vatandaşlık becerilerinin gelişmesini beklemek mümkün değildir. Bu beceriler ancak öğrencilere karşılaştığı sorunları belirleyip, onlara çözüm önerileri geliştirip, çözüm önerileriyle ilgili bilgiler toplayıp onları analiz ve sentez ederek bir karara varmalarını sağlayarak kazandırılabilir. Bu süreç öğrencilerin problem çözme, eleştirel düşünme, yansıtıcı düşünme, karar verme, araştırma, gözlem, tartışma gibi düşünme beceri ve süreçlerini kullanmasını gerektirir.

5. Üst düzey düşünme: Demokrasi, vatandaşlık ve insan hakları eğitimi, öğrencilerin olaylara eleştirel bir bakış açısıyla bakabilmelerini ve öğrenme sürecinde üst düzey düşünme becerilerini geliştirmelerine odaklanmalıdır. Üst düzey düşünme, öğrencilerin verileri ve düşünceleri zihinlerinde işleyerek yeni bir anlam ve sonuca erişmeleridir. Öğrenciler olguları, sayısal verileri vb. bilgileri ve düşünceleri birleştirerek anlamlandırır, sentezler, geneller ve yeni bir düşünce ya da anlam oluştururlar. Veri ve düşüncelerin bu şekilde işlenmesi, öğrencilerin yeni anlamlar keşfederek problem çözmelerine de yardımcı olur. Öğrencilerin topluma aktif vatandaş olarak katılmaları eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, problem çözme, karar verme gibi birçok düşünme sürecini ve karşılaştırma, çıkarım, analiz, sentez ve değerlendirme gibi düşünme becerilerini kazanmalarını gerektirir. Bu nedenle demokrasi ve insan hakları dersinde öğrenme etkinlikleri bu süreç ve becerileri geliştirmeye odaklı olmalıdır. Çevrede yaşanan ekonomik, kültürel, çevresel herhangi bir sorunla ilgili bir eylem

kararı almak, bu sorunun tanımlanmasını, sorunla ilgili bilgilere ulaşılmasını ve bu bilgilerin güvenilirliklerinin sorgulanmasını, farklı kaynaklardan elde edilen bilgilerin sentezlenerek alternatif görüşler oluşturulmasını, bu görüşlerin bilgiye dayalı değerlendirilmesini gerektirir. Böylece öğrenciler eleştirel, aktif bir vatandaşlık için gerekli becerileri kazanmış olurlar.

6. İş birliği: Demokrasi ve İnsan Hakları Dersi Öğretim Programı, öğrencilerin hem özgür ve bağımsız bireyler hem de toplumun sorumluluk sahibi bir üyesi olarak yetişmelerini sağlamalıdır. Demokrasi aslında insanların hak ve özgürlüklerini kullanarak, birbirlerinin farklılıklarını ötekileştirmeden, barış ve uzlaşma içinde birlikte yaşama kültürüdür. Bu durum, demokrasi ve insan hakları eğitiminin öğrenciler arasındaki iş birliğini geliştirmesi ve onlara birlikte yaşama kültürünü öğretmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu nedenle demokrasi ve insan hakları eğitiminin temel ilkelerinden biri de işbirliğine dayalı bir öğrenme ortamı sunması gerekliliğidir. İş birliğine dayalı öğrenme öğrencilerin hem bilişsel hem duyuşsal hem de beceriye dayalı öğrenmelerine katkı sağlayacaktır. Örneğin, sınıftaki grup çalışmasında cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, öğrenme düzeyi, etnik farklılıklar gibi çeşitliliklerin bir grupta toplanması; önemli vatandaşlık değer ve becerilerinin kazanımını olumlu yönde etkileyecektir.

7. Bir yaşam laboratuvarı olarak demokratik sınıf ve okul kültürü: Demokratik vatandaşlık ve insan hakları eğitiminin temel ilkelerinden birisi de sınıf ve okul ortamının demokrasinin tüm ilke ve değerlerinin yaşatıldığı, demokratik bir okul kültürüne sahip olmasıdır. Bu kültür, demokratik vatandaşlık için en güçlü eğitim araçlarından biridir. Öğrencilere eşit birer birey olarak değer verildiği; hak ve özgürlüklerini sorumluluk içinde kullanabildikleri; kendilerini ilgilendiren konularda kararlara katıldıkları; anlaşmazlıkların çatışmaya dönüşmeden uzlaşma ile çözüldüğü; karşılıklı sevgi, saygı ve çift yönlü bir iletişime dayalı bir sınıf ve okul ortamı öğrencilerin demokratik değer ve becerilerini yaşayarak öğrenmelerine önemli katkılar sağlar. Demokrasi ve İnsan Hakları Dersi Öğretim Programı'nın amaçlarını gerçekleştirebilmesi için sınıf ve okul ortamı, öğrencilerin demokratik değer ve becerileri yaşayarak öğrendiği ve kullandığı bir yaşam laboratuvarı olmalıdır.

8. Bilgi, değer ve becerilerin yakın çevrede kullanılması: Etkili bir demokratik vatandaşlık ve insan hakları eğitimi için sınıf ve okul ortamının demokratik bir kültüre sahip olması yetmez. Öğrencilerin demokratik vatandaşlıkla ilgili bilgi, değer ve becerilerini okul dışındaki yakın çevrede de kullanabilmelerine fırsat verilmelidir. Öğrenci yaşamını sınıfta, okulda ve yakın çevrede geçirir. Öğrencinin yaşadığı tüm alanlarda demokratik değer ve becerileri kullanılabilirliği gerekir. Okuldaki demokrasi ve insan hakları eğitimi öğrencilere, yakın çevredeki sosyal, ekonomik, siyasal, çevresel sorunları inceleyerek, onları doğrudan yaşayarak çözme fırsatı sunmalıdır. Böylece öğrenciler demokratik vatandaşlığın hak ve sorumluluklarını ilk elden deneyimlerle yaşayarak öğrenirler. Öğrencilere oturdukları mahallede geri dönüşüm için bir kampanya başlatma, ilgili sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarını izleme ve gönüllü katılma, çeşitli konularda (çevre kirliliği, çatışmalar, tarihî bir yerin korunması vb.) ilgili kuruluşlara (yerel yönetim, ulusal düzeyde yönetim birimleri, uluslararası bir örgüt vb.) sınıfça mektup yazma vb. sorumluluklar verilerek, vatandaşlık becerilerini uygulayarak geliştirme çalışmaları yapılabilir.

9. Bilgi ve iletişim teknolojilerini etik ilkeler doğrultusunda etkin kullanarak demokratik hayata katılma: Bilgi ve iletişim teknolojilerinin hayatın tüm alanlarında kullanılmaya başlaması, vatandaşların bu teknolojileri etik sorumluluk içinde kullanmak için gerekli bilgi, beceri ve değerlerle donatılması gerekliliğini de ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle etkili bir demokratik vatandaşlık ve insan hakları eğitimi, yeni yetişen kuşağa bilgi ve iletişim teknolojileri hakkında bilgi, beceri ve bunları etik ilkeler doğrultusunda kullanmak için değerler kazandırmalıdır. Genç vatandaşlar olarak öğrenciler, bilgi ve iletişim teknolojilerini

kullanırken diğerlerinin hak ve özgürlüklerine değer vermeyi öğrenmelidirler. Öğrenciler toplumsal katılım gerektiren konularda bilgi ve iletişim teknolojilerini sorumlu bir şekilde, başkalarını yanıltmadan kullanmaya özen göstermelidirler. Demokrasi ve insan hakları eğitiminin temel ilkelerinden biri, öğrencilere etik ilkeler doğrultusunda bilgi ve iletişim teknolojilerini toplumsal katılım için nasıl kullanabilecekleri konusunda bilgi, beceri ve değerler kazandırmalıdır.

10. Bir model olarak demokrat öğretmen: Demokrasi ve insan hakları eğitiminin en temel ilkelerinden biri de öğretmenin söylem ve eylemleriyle demokratik vatandaşlık özelliklerini iyi bir rol model olarak göstermesidir. Sınıf ortamında öğrenme öğretme sürecinde, öğrencilerle iletişimde ve okul içindeki davranışlarında öğretmenin demokratik davranışlar sergilemesi, sınıf ve okul kültürünün demokratikleşmesine önemli katkılar sağlayacaktır. Aksi halde, sınıf ve okulda demokratik davranışlar göstermeyen bir öğretmenin öğrencilerine bu davranışları ve değerleri kazandırması mümkün olmayacaktır. Bu nedenle okulda demokrasiyi ve insan haklarını öğretmeye çalışan öğretmenin kendi davranış ve yaşantısıyla örnek bir demokratik vatandaş ve lider olması gerekir.

Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitiminde Kullanılabilecek Etkili Strateji, Yöntem ve Teknikler

• Araştırma – İnceleme

Araştırma inceleme stratejisi tümevarımsal bir yaklaşımla, vatandaşlıkla ilgili bir sorunu belirleme, onunla ilgili sorular ya da hipotezler ortaya atma, soru ya da hipotezlerle ilgili çeşitli kaynaklardan bilgiler toplayarak onları analiz etme ve bir sonuca varma sürecidir. Yapılandırıcı yaklaşıma dayalı olan bu süreç, öğrencilerde aktif vatandaşlıkla ilgili birçok becerinin kazanımına hizmet eder. Örneğin, bir sorunu belirleme ve sınırlandırma, soru ya da hipotez oluşturma, gözlem, görüşme, anket vb. yollarla bilgi toplama, toplanan bilgilerin güvenilirliklerini sorgulama, kanıt bulma, ilişkilendirme, analiz, sentez, çıkarım yapma ve değerlendirme bu süreçte kazanılabilecek önemli beceriler arasındadır. Bu beceriler bir üst düzey düşünme süreci olan araştırma, problem çözme ve eleştirel düşünme süreçlerinin de becerileri arasındadır.

Öğrencilere çevrelerinde yaşadıkları vatandaşlıkla ilgili bir sorunu belirleme, onunla ilgili soru ya da hipotezler oluşturma, çeşitli kaynaklardan bilgiler toplama, onları analiz ederek bir sonuca varma görevi verilebilir. Bu görev, yazılı olarak hazırlanabileceği gibi, öğrencilere sonuçlarını sınıfta sunma fırsatı da verilebilir. Görev sonunda öğrencilerden, soruyla ilgili aldıkları karar doğrultusunda bir eylem planı yapmalarının istenmesi de aktif vatandaşlık becerilerinin geliştirilmesi açısından oldukça önemli bir rol oynayabilir.

• Tartışma

Sınıfta demokrasi ve insan hakları eğitiminde, tartışma önemli bir rol oynar. Tartışma öğrencilerin bir konuda görüş oluşturmalarını, bu görüşlerini başkalarıyla paylaşım savunmalarını, görüşlerine karşı geliştirilen fikirleri duymalarını ve görüşlerini tekrar gözden geçirmelerini sağlar. Tüm bunlar aktif vatandaşlık eğitimi açısından son derece önemlidir. Tartışma; bir problemi çözme, bir konuda karar verme ya da bir konuyu aydınlığa kavuşturma amacıyla yapılabilir. Örneğin, öğrencilerin okulda ya da çevrelerinde yaşadıkları bir sorun hakkında bilgiler toplayarak sınıfta bu sorunun çözümü için bir tartışma ortamı yaratılabilir. Tartışmanın sınıfta etkili olabilmesi için bazı önlemlerin alınması gerekir. Öncelikle tartışılacak konu önceden belirlenmelidir. Öğrencilerin konu dışına çıkmaları önlenmelidir. Ayrıca sınıfta herkese eşit konuşma fırsatı tanınmalıdır. Bunlarla birlikte tartışma kurallarının öğrencilerle birlikte belirlenmesi, demokrasi ve insan hakları eğitimi açısından önemlidir. Tartışma sırasında öğrencilerden görüşlerini belirtmeden önce düşünmeleri, görüşlerine

kanıtlar ileri sürmeleri, görüşlerinin kaynağını belirtmeleri, eleştiriye ve farklı görüşleri saygıyla karşılayarak hesaba katmaları, açık fikirli olmaları ve hepsinden önemlisi etkili ve eleştirel dinlemeleri gerektiği belirtilmelidir.

Tartışma tüm sınıfla yapılabileceği gibi küçük gruplarla da yapılabilir. Okul ve yakın çevrede yaşanan demokrasi ve insan haklarıyla ilgili sorunların tartışılmasında panel, açık oturum, forum, sempozyum ve münazara gibi tekniklerden de yararlanılabilir.

- **Rol Oynama ve Drama**

İyi organize edilmiş bir rol oynama vatandaşlık eğitimi için etkili bir araçtır. Rol oynama belli bir durum, sorun, davranış ya da düşünceyi dramatize ederek canlandırma eylemidir. Rol oynama öğrencileri farklı görüş açılarından bakabilmeye teşvik eder. Böylelikle başkalarının duygularını, düşüncelerini anlamaya katkı sağlar. Sorunların tek bir çözüm yolu olmadığının anlaşılması için de oldukça kullanışlı bir yöntemdir. Örneğin, okulda anlaşmazlık yaşayan iki öğrencinin arasındaki ilişki, iki öğrenci tarafından anlaşmazlığın çatışmaya dönüşeceği bir rolde oynanır. Daha sonra anlaşmazlığın uzlaşmayla sonuçlanacağı bir rolde oynanarak bir sorun hakkında farklı çözüm yolları olabileceği gösterilmiş olur. Ardından bu iki farklı çözüm yolu üzerinde tartışılarak hangi davranışların daha uygun olacağına birlikte karar verilebilir. Bu yöntem aracılığıyla öğrenciler vatandaşlık eğitimi açısından son derece önemli olan empati, önyargı, başkalarını anlama, eleştirel ve yaratıcı düşünme gibi değer ve becerileri geliştirebilirler.

Rol oynamada olduğu gibi dramada da öğrencilerin gerçek yaşamda karşılaşılabileceği durumlar kurgulanmış ya da doğaçlama olarak oyunlaştırılarak durumu anlamaları ve yorumlayarak üzerinde düşünmeleri sağlanır.

- **Örnek Olay İncelemesi**

Öğrencilerin gerçek yaşamda karşılaştıkları sorun ve durumları daha iyi anlayabilmelerine fırsat veren yöntemlerden birisi de örnek olay incelemesidir. Gerçek yaşamda karşılaşılabilecek özel bir durum verilerek onun incelenmesi, anlaşılması, yorumlanması ve tartışılmasını içerir. Örneğin, çeşitli şiddet olayları, herhangi bir konuda hakkını arayan birisinin başından geçenler ya da bir sivil toplum kuruluşunun çalışmaları, örnek olay olarak sınıfa getirilip tartışılabilir. Gerçek yaşamda vatandaşlıkla ilgili karşılaşılan sorunların sınıf ortamında neden, nasıl ve sonuçlarıyla çok boyutlu olarak tartışılması, öğrencilerin benzer olaylara daha hızlı ve etkin çözüm önerileri bulmalarına ve o konuyla ilgili bilgi, beceri ve değerler kazanmalarına yardımcı olur.

- **İş birliğine Dayalı Öğrenme**

Demokrasi ve insan hakları eğitiminde etkili bir şekilde kullanılan yöntemlerden biri de iş birliğine dayalı öğrenmedir. Bu yöntemle öğrenciler sınıf ortamında küçük gruplar oluşturarak, ortak bir amaç doğrultusunda birlikte çalışarak öğrenirler. İş birliğine dayalı öğrenme yöntemi öğrencilerin hem akademik öğrenmelerine hem de vatandaşlık açısından oldukça önemli olan iş birliği, sorumluluk, dayanışma, birlikte çalışma gibi değerler ve araştırma, analiz, sentez gibi beceriler kazanmalarına katkı sağlamaktadır. Bu yöntemin vatandaşlık eğitimi açısından diğer önemli bir boyutu da grup çalışmasında sınıftaki cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, atılganlık/pasiflik, akademik başarı vb. açılardan çeşitliliği sağlayarak, birlikte yaşama ve birbirlerini anlama alışkanlığı geliştirmeye katkı sağlamasıdır.

- **Proje Tabanlı Öğrenme**

Demokrasi ve insan hakları dersi öğrencilerin sosyal hayatta aktif, katılımcı, araştırmacı, eleştirel ve yaratıcı düşünebilen, doğru kararlar verebilen ve problem çözme becerisine sahip bireyler olarak yetişmesini amaçlamaktadır. Bu amacın gerçekleştirilmesine

proje tabanlı öğrenme önemli katkılar sunabilir. Proje tabanlı öğrenme, gerçek yaşamda karşılaşılan sorunların, bilimsel araştırma yöntemi uygulanarak araştırılması, sonuçlandırılması ve raporlaştırılmasını kapsamaktadır. Öğrencilere çevre sorunları, anlaşmazlık ve çatışmalar, ekonomik hayata aktif katılımı ilgili konular bir proje olarak verilerek, onlardan konular hakkında bilgi toplamaları, bu bilgileri analiz ederek bir sonuca ulaşmaları ve öneriler içeren bir rapor hazırlamaları istenebilir. Böylelikle öğrenciler topluma aktif katılımı ilgili gerekli birçok değer ve beceriyi kazanmış olurlar.

- **Probleme Dayalı Öğrenme**

Probleme dayalı öğrenme, hayatın problemlerini ön planda tutan, sorun çözmeye ve öğrenmeye dayanan ve problem çözmeyi özendirilen bir süreçtir. Bu süreç; öğrenenin yeteneklerinden, güdülerinden, inançlarından, tutum ve tecrübelerinden etkilenen bir karar verme sürecidir. Birey, öğrenme sürecinde seçici, yapıcı ve etkindir; sorumluluk üstlenir. Örneğin, okulun bulunduğu bölgede muhtemel bir çevre kirliliği problemi ele alınarak bu konuda öğrencilerden bilgi toplaması ve problemin nasıl giderilebileceği ile ilgili çözüm önerileri geliştirmeleri istenebilir.

- **Topluma Hizmet Yoluyla Öğrenme**

Demokrasi ve insan hakları eğitimine katkı sağlayacak yöntemlerden biri de topluma hizmet yoluyla öğrenmedir. Topluma hizmet yoluyla öğrenme, öğrencilerin Demokrasi ve insan hakları dersindeki akademik öğrenmelerini okulda ve yakın çevrede anlamlı deneyimler yoluyla uygulayabilmesine fırsat tanıyan bir öğrenme yaklaşımıdır. Topluma hizmet yoluyla öğrenme yöntemi, çevreyi bir vatandaşlık laboratuvarı olarak görmeyi ötesinde, çevredeki sorunların çözümüne, insanların ve çevrenin ihtiyaçlarının karşılanmasına, bu konulardaki politikaları etkilemeye dönük etkinlikleri de kapsar. Böylece öğrenciler genç demokratik vatandaşlar olarak hak, özgürlük ve sorumluluklarını ilk elden deneyimlerle yaşayarak öğrenme fırsatını elde ederler. Örneğin, çevrelerindeki bir parkın güvenliği için öğrencilerin belediye, emniyet müdürlüğü gibi kurumlara başvurmaları; mahallelerinde geri dönüşüm için bir kampanya başlatmaları, çeşitli konularda (çevre kirliliği, çatışmalar, tarihî bir yerin korunması vb.) ilgili kuruluşlara (uluslararası bir örgüt, yerel yönetim, ulusal düzeyde yönetim birimleri vb.) sınıfça mektup yazmaları, çeşitli sivil toplum örgütlerinin çalışmalarını izlemeleri ve katılmaları topluma hizmet yoluyla öğrenme etkinlikleri arasında sayılabilir.

- **Bir Öğretim Yöntemi Olarak Empati**

Empati, bir kişinin kendisini duygu ve düşüncelerinden soyutlayarak bir başkasının yerine koyup onu duygu ve düşünce boyutlarıyla anlama çabası ve bu anlayışını davranışa dönüştürme sürecidir. Empati, olaylara karşı tarafın penceresinden de bakabilme fırsatı verdiği için hoşgörü kültürünün gelişmesine katkı yapmaktadır. Bu bağlamda empatinin bir öğretim yöntemi olarak kullanılması vatandaşlık eğitimine önemli katkılar sağlayabilir. Empati yönteminin kullanıldığı bir etkinlikte öğrenciler, kendilerini bir başka insanın yerine koyabilecekleri gibi canlı ya da cansız bir varlık yerine de koyabilirler. Örneğin, sınıfta arkadaşları tarafından dışlanan ve tehdit edilen bir öğrenci, çevre kirliliğinden etkilenen bir kuş, okulda engelli bir öğrenci rolüne bürünerek empati etkinlikleri yapılabilir. Örnek olay, rol oynama ve drama, empati çalışmalarında etkili bir şekilde kullanılan yöntemler arasındadır.

- **Hassas ve Tartışmalı Konular Yoluyla Öğrenme**

Öğrenciler, içinde buldukları sosyal hayatta birçok tartışmalı ve hassas konuyla karşılaşmaktadır. Tartışmalı konular herkesin aynı fikirde olmadığı, sosyal, kültürel, siyasal ya da kişisel etkileri olan konulardır. Örneğin, insanların ateşli silaha sahip olması bazıları

tarafından savunulmakta, bazıları tarafından da karşı çıkılmaktadır. Genç vatandaşlar olarak öğrencilerin karşılaştıkları tartışmalı konular hakkında nasıl bir görüş oluşturacakları, topluma aktif bir vatandaş olarak katılmaları sürecinde önemlidir. Bu nedenle tartışmalı konuların demokrasi ve insan hakları dersinde sınıfa getirilip incelenmesi, onlar hakkında doğru ve güvenilir bilgiye dayalı olarak akıl yürütülmesi ve bir görüş oluşturulmasıyla ilgili öğrencilere gerekli beceri ve değerler kazandırılmalıdır.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Temel İlkeler

Ölçme ve değerlendirme, eğitim programının temel boyutlarından biridir. Demokrasi ve İnsan Hakları Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin bilgiye dayalı, değer temelli aktif vatandaşlar olarak yetiştirilmesi için kazandırılması hedeflenen kazanımların ölçme ve değerlendirme boyutu da geleneksel anlayıştan farklı olarak sonuç odaklı bir değerlendirme yerine süreç odaklı ve öğrenen merkezli bir şekilde düşünülerek tasarlanmalıdır. Ölçme ve değerlendirme programın genel amaçları, kazanımları, içeriği, öğrenme-öğretme süreciyle birlikte dinamik bir bütünün önemli bir parçasıdır. Demokrasi ve insan hakları dersinde ölçme ve değerlendirme, dersin kazandırmayı hedeflediği genel aktif vatandaşlık yeterlikleriyle uyumlu olmalıdır. Demokrasi ve İnsan Hakları dersi, bilgiye dayalı, değer temelli aktif vatandaşlar yetiştirmeyi hedeflemektedir. Bu derste kullanılacak ölçme ve değerlendirme etkinlikleri öğrencilerin aktif vatandaşlıkla ilgili temel kavram ve ilkeleri anlama düzeylerini ölçmenin yanında, sahip oldukları değerleri ve aktif katılım becerilerini de ölçmeye yönelik olmalıdır. Ölçme değerlendirme etkinlikleri, bu nedenle, öğrenme öğretme sürecinin başlangıcında öğrenme etkinlikleriyle birlikte planlanmalıdır. Etkili bir ölçme değerlendirme planlaması yapabilmek için niçin, ne, nerede, ne zaman, kim ve nasıl sorularının cevaplanması gerekir. Öncelikle ölçmenin niçin, hangi amaç için yapıldığı açık ve net olarak belirlenmelidir. Daha sonra hangi özelliklerin ölçüleceği net bir şekilde ortaya konulmalıdır. Belirlenen bu özelliklerin nasıl ölçüleceği, hangi yöntem ve tekniklerin kullanılacağına belirlenmesi planlama aşamasında dikkat edilmesi gereken diğer önemli bir noktadır. Demokrasi ve insan hakları dersinde kazanılacak özellikler, sadece sınıf ve okul içini kapsamadığından, bu özelliklerin nerede ve ne zaman ölçüleceği de planlamada hesaba katılması gereken bir durumdur. Bu derste ölçülmesi gereken özellikler, sadece öğretmen tarafından değil aynı zamanda öğrencilerin kendileri tarafından da ölçülebilir. Bu nedenle ölçmenin kim tarafından yapılacağı da planlamada dikkate alınmalıdır.

Demokrasi ve insan hakları dersinin doğası gereği, kazanımların ölçülmesi ve değerlendirilmesinde performans değerlendirme temel yaklaşımlardan biri olmalıdır. Öğrencilerin bilgi ve becerilerini ortaya koyarak oluşturdukları çalışma, ürün ya da etkinliklerin değerlendirilme süreci, “performans değerlendirme” olarak ifade edilir. Bu süreçte bireysel farklar merkezdedir. Öğrenciler bu süreçte, gösterecekleri performansın özelliğine göre bireysel çalışabilecekleri gibi grup olarak da çalışabilirler. Değerlendirme süreci, öğrencide gereksiz endişe ve korku yaratmaz.

Demokrasi ve insan hakları dersinde ölçme değerlendirme etkinlikleri hazırlanırken bazı temel ilkelerden hareket edilmelidir. Bu temel ilkeler aşağıda belirtilerek kısaca açıklanmıştır.

1. Amaç ve kazanımlarla uyumlu olma: Demokrasi ve insan hakları dersinde ölçme ve değerlendirmenin temel amacı, dersin genel amaç ve kazanımlarında belirtilen aktif demokratik vatandaşlık özellikleriyle uyumlu olarak belirlenen bilgi, değer ve becerilerin kazanılma sürecindeki ilerlemeleri ölçmeye yönelik olmalıdır. Geleneksel olarak yapılan ölçme etkinliklerinde daha çok bilgi boyutuna odaklanılmaktadır. Bu durum hem geleneksel alışkanlıklardan hem de bilgi boyutunun ölçülmesinin kolaylığından kaynaklanmaktadır. Ancak, demokrasi ve insan hakları dersi bilgi ve değerlerin aktif vatandaşlık becerisi olarak gösterilmesini gerektirmektedir. Bu nedenle bu derste ölçme etkinlikleri değer ve becerilerin ölçülmesine de odaklı olmalıdır.

2. Öğrenme-öğretme süreciyle bütünlük (Süreci değerlendirme): Demokrasi ve insan hakları dersinde ölçme ve değerlendirme sadece belirlenen kazanımlara ne kadar ulaşıldığını belirleme değil kazanımlara ulaşmak için yapılan öğrenme sürecini desteklemek ve geliştirmek amacına da hizmet etmelidir. Bu nedenle ölçme sonunda elde edilen veriler, bu dersteki öğrenmenin geliştirilmesi için çok değerli bir geri bildirim kaynağıdır. Bu geri bildirim yalnızca öğretmenin öğretimin etkinliğini artırmak için kullanması gereken bir bilgi değil aynı zamanda öğrencilerle de paylaşılması gereken bir bilgidir. Böylelikle öğrenciler dersin kazanımlarıyla ilgili gelişmelerini görme fırsatı elde edeceklerdir. Amaç ve kazanımlardan içeriğe, öğrenme etkinliklerinden ölçme ve değerlendirmeye, eğitim programının amacı öğrencilere belirlenen önemli ve değerli özellikleri kazandırmaktır. Bu amaçla programın tüm boyutları bu amaca hizmet etmelidir. Bu nedenle demokrasi ve insan hakları dersinde ölçme ve değerlendirme, sadece dersin sonunda yapılacak bir etkinlik değil, öğrenme öğretme sürecinin bütünleştirilmiş bir parçası olmalıdır.

3. Otantik olma: Demokrasi ve İnsan Hakları dersinde kullanılacak ölçme etkinlikleri, dersin amaçları doğrultusunda, öğrencilerin genç vatandaşlar olarak okul ve çevredeki yaşamlarında kullandıkları vatandaşlık yeterliklerini ölçmeye odaklı olmalıdır. Bu derste öğrencilerden, öğrendikleri becerileri okul ve yakın çevrelerinde kullanmaları beklenmektedir. Örneğin, öğrencilerin okulda ve yakın çevrelerinde haklarını korumak, başkalarını kendi haklarını korumaları için teşvik etmek ya da buldukları çevreyi korumak için neler yaptıkları ölçme değerlendirmenin kapsamı içinde olmalıdır.

4. Ölçme araçlarında çeşitlilik: Demokrasi ve insan hakları dersinde ölçme ve değerlendirme çok çeşitli kaynaklardan toplanan bilgileri içermelidir. Bu derste öğrencilere kazandırılması hedeflenen özellikler bilgi, değer ve beceriler gibi birbirinden oldukça farklı özelliklerdir. Bu özelliklerin sadece bir çeşit ölçme yöntemiyle ölçülmesi mümkün değildir. Örneğin öğrencilerin katılım becerilerini ölçmek için gözlem iyi bir yöntemken, temel kavramları anlayıp anlamadığını belirlemek için yazılı ölçme uygun olabilir. Bazı durumlarda aynı özelliği ölçmek için bile çeşitli yöntemlerle bilgi toplamak gerekebilir. Örneğin, çevreyi koruma konusunda öğrenci davranışlarını ölçmek için hem gözlem hem proje hem de performans görevi kullanılabilir. Ayrıca öğrencilerin bu konuda yaptıkları çalışmalar, ürün dosyasında (portfolyo) saklanabilir.

5. Kendini değerlendirme: Demokrasi ve insan hakları dersinin nihai amaçlarından biri öğrencileri, kendisiyle barışık, öz güveni yüksek, ne yapması gerektiği konusunda başkalarından yönerge ve direktif beklemeden, gerekli bilgileri toplayarak kendi kararlarını alabilen ve harekete geçebilen vatandaşlar olarak yetiştirmektir. Bu amaçla bu derste öğrencilere kendilerini ve arkadaşlarını değerlendirme fırsatları verilmelidir. Öğrenciler, ölçme ve değerlendirme sürecinde öğretmenin ortağı olmalıdır. Öğrencilerin kendilerini değerlendirmesi, derste motivasyonlarını artırabileceği gibi onların bağımsız birer vatandaş olmalarına da önemli katkılar sağlayacaktır. Bu bağlamda öğrencilerin ölçme ve değerlendirme sürecine katılımlarını destekleyen diğer bir etkinlik ise, onların öğrendikleri bilgiler ve kazandıkları değer ve beceriler hakkında yansıtıcı düşüncelerine fırsat vermektir. Böylelikle öğrenciler, davranışları ve bu davranışların diğerleri üzerindeki etkileriyle ilgili düşünme fırsatı elde edeceklerdir. Öğrencilerin bu yansıtıcı düşüncelerini yazılı olarak yapmaları ve dosyalarında saklamaları istenebilir.

6. Bireysel farklılıklar: Öğrencilerin sahip olduğu öğrenme stilleri, çoklu zekâ alanları gibi öğrenme öğretme sürecinde dikkat edilmesi gereken bireysel farklılıklar, ölçme değerlendirme sürecinde de dikkate alınması gereken özelliklerdir. Bireysel farklılıklar hem öğrenciler arasında mevcuttur, hem de bir öğrencinin sahip olduğu yetenekler her konuda eşit değildir. Farklı öğrenciler farklı öğrenme stillerine sahip olabileceği gibi, bir öğrencinin sayısal yeteneği yüksek, sözel yeteneği ise düşük olabilir. Bu nedenlerle Demokrasi ve İnsan

Hakları dersinde yapılacak ölçme değerlendirme etkinliklerinde bireysel farklılıklara dikkat edilmesi gerekir. Çağdaş ölçme ve değerlendirme anlayışı tüm öğrencileri aynı görüp aynı standartlar açısından değerlendirmek yerine, onların başlangıç ve sonuç düzeylerini dikkate alarak aradaki gelişime odaklanmayı gerektirir. Bu nedenle bu derste öğrencilere ilgi ve yeteneklerine göre farklı proje ve görevler verilebilir.

7. Yazılı ifade: Demokrasi ve insan hakları eğitiminde ölçme ve değerlendirme öğrencilerin anladıklarını açıklamalarını, görüşlerini yazılı olarak sunma fırsatları içermelidir. Ulusal düzeyde yapılan sınavların çoktan seçmeli türünde olması, öğrencilerin duygu ve düşüncelerini yazılı olarak ifade etmelerini engelleyen önemli bir etmendir. Hâlbuki aktif vatandaşlık, görüş ve düşüncelerini yazılı olarak ifade edilmesini de gerektirmektedir. Örneğin, okulda ya da yakın çevrede karşılaşılan bir sorunun giderilmesi için okul yönetimi ya da yerel bir kuruma başvurulması gereken bir durumda, görüş ve dilekleri yazılı olarak bildirmek gerekecektir. Bu amaçla bu derste öğrencilerden bir sorun hakkında araştırma yapıp sonuçlarını yazılı olarak raporlaştırmaları ve sorunun giderilmesi için yapılması gerekenleri yazılı olarak hazırlamaları istenebilir.

8. İş birliği: Demokrasi ve insan hakları dersiyle ilgili ölçme değerlendirme etkinliklerinin planlanmasından uygulanmasına kadar ilgili paydaşların iş birliği yapması gerekir. Hedeflenen özelliklerin ne düzeyde kazanıldığını belirlemek için yalnızca sınıf içi öğrenmelerin değerlendirilmesi yetmez. Öğrencilerin okulda ve yakın çevrede bu derste amaçlanan özellikleri ne derecede gösterdiğinin belirlenmesi için okulda diğer öğretmen ve yöneticilerden, çevrede ise ailelerden destek almak gerekir. Ayrıca öğretmen ölçme etkinliklerinin planlanması ve yürütülmesinde öğrencilerle iş birliği de yapmalıdır. Öğretmen ailelerle iş birliği yaparak öğrencilerin bu derste kazanılması gereken özellikleri, bilhassa değer ve becerileri, ailede ve çevrede ne derece gösterdiklerini gözlemlenmesini isteyebilir.

EKLER

ÖRNEK ETKİNLİKLER

- Ek 1: Biz Belirleyelim
- Ek 2: Toplumsal Yaşamda İnsan Haklarını Keşfediyorum
- Ek 3: Biz Seçelim, Biz Yönetelim
- Ek 4: Ön Yargılı mısın?
- Ek 5: Çatışmaları Barışçıl Yollarla Çözüyorum

BİZ BELİRLEYELİM

Ders: Demokrasi ve İnsan Hakları

Sınıf:

Süre: 1 ders saati

Tema: Demokratik Sistem ve Yaşayan Demokrasi

Kazanımlar

1.2 Demokrasinin temel değerlerini yaşatmanın demokratik ortamın oluşmasındaki önemini analiz eder.

1.4 Demokrasi kültürünün demokrasinin işleyişindeki rolünü ve işlevini değerlendirir.

Açıklamalar

1.2 Eşitlik, özgürlük, adalet, hoşgörü, farklılıklara saygı gibi demokrasinin temel değerleri üzerinde durulacaktır.

1.4 Aile, okul ve toplumsal çevrede demokrasi kültürünün yerleşmesinin, demokratik sistemin daha iyi işlemesine katkı sağladığı vurgulanacaktır.

Temel kavramlar: Demokrasi, demokratik sistem, demokrasi kültürü, demokratik vatandaş, hukukun üstünlüğü

Temel beceriler: Eleştirel düşünme, çıkarımda bulunma, iletişim, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma

Temel değerler: Eşitlik, hoşgörü, adalet, farklılıklara saygı.

Materyaller/Kaynaklar:

SÜREÇ

1. Aşama

Sınıfın gruplara ayrılmasını sağlayınız. Gruplara demokrasi ve insan hakları derslerinde sürekli işletilmek üzere üçer sınıf kuralı belirlemelerini isteyiniz. Kurallar belirlenirken kuralların iki yönünün vurgulanmasını belirtiniz. Birincisi “bireysel kararlar” diğeri “kolektif kararlar”. Yazılan her bir kuralın uygulandığı takdirde kendisi ve arkadaşları açısından sağlayacağı yararları temellendirerek (yazdıkları kuralın uygunluğunu kanıtlara dayalı olarak) yazmaları gerektiğini vurgulayınız.

2. Aşama

Yazılan kartların gruplar arasında değiştirilmesini sağlayınız. Kartlar değiştirildikten sonra gruplardan diğeri gruplara ait kartlarda yazılı kuralları incelemelerini; her kural ile ilgili düşüncelerini (olumlu- olumsuz) kartın diğeri yüzüne yazmalarını sağlayınız.

3. Aşama

Bütün grupların tüm kartlarla ilgili çalışmalarını sona erince kartlar üzerinde yazılı tüm görüşleri sınıfça değerlendiriniz.

4. Aşama

Öğrencilere, grup çalışmaları sırasında "Diğer tüm öğrencilerle eşit muameleyi gördüğünüzü hissettiniz mi? Size saygılı davranıldı mı? Gerçekten belirtmek istediğiniz görüşünüzü çekinmeden belirtebildiniz mi? Ders adil şekilde düzenlendi mi?" gibi sorular yönelterek bu kuralları oluşturma sürecinde hangi demokratik değerlerin öne çıkarıldığını, öğrencilerin tartışmalarını sağlayınız.

5. Aşama

Sınıftan genel olarak 5 kural için bütün kartları değerlendirerek oylama yapmalarını sağlayınız. Kuralları, herkesin imzaladığı ve sınıf duvarına asılacak bir poster haline getirtiniz. Öğrencilerden kuralların hangi demokratik değerleri içerdiğini bulmalarını isteyiniz. Önerdikleri kuralların demokratik değerlere dayalı olup olmadığını tartışmalarını sağlayınız.

Değerlendirme: Etkinliğin sonunda öğrencilerden karar alma süreçlerindeki yaşam deneyimlerini ve güncel olayları da düşünerek değer-demokrasi ilişkisi ile ilgili çıkarım yapmalarını isteyiniz. Öğrencilerden, belirlenen değerlerin olmadığı durumlarda ortaya çıkabilecek sorunların neler olabileceğini, güncel bir olayla somut olarak ilişkilendirerek bir kompozisyon yazmalarını ve bunu aktif vatandaşlık ürün dosyasında saklamalarını sağlayınız.

Kartın Ön yüzü

GRUBUN İSMİ:.....

KURALLAR

- 1.....
- 2.....
- 3.....

*Alınan kurallar uygulandığı takdirde ;***Bana faydası**1).....
Çünkü2).....gibi açılardan olacaktır.
Çünkü**Arkadaşlarıma faydası**1).....
Çünkü2).....gibi açılardan olacaktır.
Çünkü**Kartın arka yüzü**

ANALİZ EDEN GRUBUN İSMİ :.....

ANALİZ EDEN GRUBUN GÖRÜŞLERİKuralın tutarlı yönleri.....
.....Kuralın tutarsız yönleri.....
.....**KANITLAR**Çünkü
❖
❖
❖

TOPLUMSAL YAŞAMDA İNSAN HAKLARINI KEŞFEDİYORUM

Ders: Demokrasi ve İnsan Hakları

Sınıf:

Süre: 1 ders saati

Tema: İnsan Hak ve Özgürlükleri

Kazanımlar

2.5 İnsan hak ve özgürlüklerini toplumsal yaşamla ilişkilendirir.

Temel kavramlar: İnsan hakları, eşitlik

Temel beceriler: Araştırma, yorumlama, değişim ve sürekliliği algılama

Temel değerler: Eşitlik, hoşgörü, adalet

Materyaller/Kaynaklar:

SÜREÇ

Hazırlık

Aşağıdaki soruların sınıfça tartışılmasını sağlayınız.

1. Toplumsal yaşam içinde insan hak ve özgürlüklerine değer verildiğini nasıl anlarız?
2. Hak ve özgürlüklerin günlük yaşamda uygulanmadığı bir toplumda bunların varlığından söz edebilir miyiz? Neden?

1. Aşama

Öğrencileri gruplara ayırarak her gruba ekte verilen çalışma yaprağından dağıtınız. Gruplardan çalışma yaprağındaki tabloda geçen durumları incelemelerini isteyiniz. Tabloda sıralanan durumların, yaşadıkları toplumsal çevrede insan hak ve özgürlükleri açısından uygun olup olmadığını; bu durumların insan hak ve özgürlüklerine uygun olması için neler yapılması gerektiğini tespit ederek verilen boşluklara yazmalarını isteyiniz.

2. Aşama

Tabloda verilen durumlardan herhangi birini seçerek, bu durumun insan hak ve özgürlüklerine uygun olması için çözüm önerilerini oluşturmaları, bunu mektup veya dilekçe biçiminde ilgili kurumlara göndermek üzere kaleme almalarını isteyiniz. Ardından her gruptan bu mektup ya da dilekçeyi sınıfta paylaşmalarını isteyiniz. Ortaya çıkan ürünlerden bir tanesini sınıfça belirleyerek ilgili kurum ya da kuruluşa gönderilmesini sağlayınız. Her grup üyesinden, yazdıkları mektup ya da dilekçenin bir örneğini bireysel aktif vatandaşlık ürün dosyasında saklamalarını isteyiniz.

YAKIN ÇEVREDEKİ MEVCUT DURUM	BU DURUMUN İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ AÇISINDAN UYGUNLUĞU	İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİNE UYGUNLUĞU AÇISINDAN YAPILMASI GEREKENLER
1. Kışın okulun ısınma durumu		
2. Okul servislerinin ve toplu taşıma araçlarının kalabalık olma durumu		
3. Okulun temizlik durumu		
4. Park ve oyun alanlarının yeterli durumu		
5. Cadde ve sokakların/yaşanılan yerin güvenlik durumu		
6. Hastane ve sağlık kuruluşlarına kolay erişim durumu		
7. Ailede ve okulda karar alma süreçlerine katılım durumu		
8. Aile bireylerinin çalışma ve meslek edinme (istihdama erişim) durumu		
9. Aile, okul ve toplumsal çevrede farklılıklara saygı durumu		
10. Yaşanılan yerde sanat, spor ve kültürel faaliyetlere ulaşma durumu		
11. Aile, okul ve çevrede bireylerin düşüncelerine değer verme durumu		
Diğer (Bunların dışında sizce önem arz eden durumları ekleyebilirsiniz.)		

BİZ SEÇELİM, BİZ YÖNETELİM

Ders: Demokrasi ve İnsan Hakları

Sınıf:

Süre: 1 ders saati

Tema: Demokrasiyi Yaşamak: Aktif Vatandaşlık

Kazanım

3. Kendisini ilgilendiren demokratik karar alma süreçlerine katılır.

Açıklamalar:

3. Karar alma süreçlerine katılmanın bir vatandaşlık hak ve sorumluluğu olduğu üzerinde durulur.

Temel kavramlar: Aktif vatandaş, özgür ve özerk birey, bilinçli tüketim, doğal çevre, ekolojik denge.

Temel beceriler: Sosyal katılım becerisi, kaynakları etkili kullanma.

Temel değerler: Uzlaşma, sorumluluk, dayanışma.

Materyaller/Kaynaklar:

SÜREÇ

1. Aşama

Problemlerin çözümünde aktif rol almanın öneminden bahsettikten sonra sınıfta bir öğrenci konseyi oluşturulacağını ve bu konseyin düzenleme, denetleme, yönetme gibi farklı görevler yürüten üç bölümden oluşacağını belirtiniz. Öğrencilerin konsey seçimi için demokrasinin araçlarını kullanarak seçim kriterleri oluşturmalarını sağlayınız.

2. Aşama

Öğrenci konseyi seçimine bizzat hakemlik yapınız. Seçim sonucunda ortaya çıkacak yönetme, düzenleme, denetleme gibi bölümlere seçilen öğrencilerin, kendi bölümlerine yönelik görev tanımlarını belirlemelerini ve bunları yazılı hâle getirmelerini sağlayınız. Her bölümün görev tanımlarının büyük kartonlara maddeler halinde yazılmasını ve ilgili öğrencilerin görev tanım maddelerinin altını imzalamalarını, kartonu sınıfın duvarına asmalarını sağlayınız.

3. Aşama

Aşağıdaki şikâyet panosunun kopyasını çoğaltarak öğrenci konseyi üyelerine veriniz. Öğrenci konseyi üyelerinden, panoda yazılı problemlere dair demokratik kararlar almalarını ve bu kararları hangi yetkili birimin yapacağına, problemin çözümünde paydaş olan kurumlar varsa bu kurumlardan öneri alınıp alınmadığına ilişkin liste hazırlamalarını isteyiniz.

ŞİKÂYET PANOSU

Okul ve okul bahçesi benim gibi engelli arkadaşlar düşünülmeden dizayn edildiği için bizler mağdur oluyoruz. Sizden bu konuya acil bir çözüm bulmanızı istiyoruz.

Bahçede erkek arkadaşların sürekli futbol oynamaları ve topun zaman zaman oyun alanı dışına çıkması nedeniyle rahatsız oluyoruz.

Yazan Kızlar

Bazı öğrenciler bilgisayar laboratuvarındaki bilgisayarlara zarar verdikleri için bilgisayardan etkin bir şekilde faydalanamıyoruz.

Okuldaki lavaboların yeterince hijyenik olduğunu düşünmüyorum. Sağlığımız tehlike altında. Acil çözüm istiyoruz!

Okul bahçelerindeki çöp kutularının sürekli dolu olması nedeniyle çöpler bahçenin her yerine dağılmaktadır. Lütfen acil çözüm!

Bazı öğrenci gruplarındaki kutuplaşmadan ve aralarındaki çözümsüzlükleri şiddette dönüştürmelerinden şikâyetçiyim!

Okul giriş ve çıkış saatlerinde servis araçlarının yoğunluğu nedeniyle zorluklar yaşıyoruz. Bu durum kazalara da neden olabiliyor. Gereken tedbirlerin alınmasını istiyoruz.

Okul bahçemizin zemini betonla kaplı olduğu için nefes almamız ve yeşili görmemiz mümkün olmuyor. Yeterince yeşil alan istiyoruz.

4. Aşama

Öğrenci konseyinin, panodaki konulara ilişkin şu sorulara cevap vermelerini isteyiniz.

1. Alınan karar ve çözümler, temel hak ve hürriyetleri gerçekleştirecek tarzda mı?

.....
.....

2. Problemler üzerinde çözüm üretirken dikkat ettiğiniz ana noktalar ve aşamalar nelerdir?

.....
.....

3. Bütün sorunların çözüme kavuşturulması mümkün müdür? Mümkün ise bunu nasıl sağladınız? Mümkün değil ise bunun sebepleri neler olabilir?

.....
.....

4. Sorunların alternatif çözümleri hakkında neler düşünüyorsunuz?

.....
.....

5. Bulduğunuz çözümlerin sürdürülebilirliği ne kadardır?

.....
.....

5. Aşama

Sınıfta tartışma masası oluşturarak öğrencilerin çözümlere yönelik fikirlerini açıklamalarını sağlayınız.

Değerlendirme: Demokratik sürece katılımı ilgili öğrencilerin düşüncelerini sorunuz. Onlardan konuya yönelik yazılı bir değerlendirme yapmalarını isteyiniz.

ÖN YARGILI MISIN?

Ders: Demokrasi ve İnsan Hakları

Sınıf:

Süre: 1 ders saati

Tema: Çeşitliliğe Çoğulcu Bakış

Kazanımlar

4.4 Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına katkı olarak konumuna uygun sorumluluklar üstlenir.

Temel kavramlar: Çoğulculuk, çeşitlilik, toplumsal cinsiyet, ön yargı, sosyal dışlama,

Temel beceriler: Ayrımcılığa duyarlı olma, kalıp yargıları fark etme, birlikte yaşama,

Temel değerler: Farklılıklara saygı

SÜREÇ

1. Aşama

Öğretmen, aşağıdaki öyküyü önceden hazırladığı powerpoint eşliğinde öğrencilere sunar. Sununun bitiminde bununla ilgili bazı sorular soracağını belirterek bütün öğrencilerin herhangi bir yorum yapmadan çok dikkatli bir şekilde takip etmelerini ister.

ÖYKÜ

Biri makine mühendisi, diğeri manken olan genç çiftin evliliklerinin üzerinden beş yıl geçmiştir. Henüz çocukları yoktur. Ancak her iki gencin anne ve babaları, artık torun sahibi olmak istediklerini sık sık dile getirmeye başlarlar. Bu isteklerini de gittikçe artan bir sıklıkla seslendirirler. Hatta genç çiftin artık çocuk sahibi olmaları için çok bunalıcı bir baskı bile kurarlar.

Buna karşın anne babalar tarafından bu konu ne zaman dile getirilse her iki genç de henüz çocuk sahibi olmak için erken olduğunu, biraz daha çalışmak istediklerini, eğer çocukları olursa meslekî yaşantılarında bazı sorunlar oluşabileceğini ileri sürmektedir.

Öğretmen öykünün bitiminde sınıfa sırasıyla aşağıdaki soruları sorar. Önce gönüllü öğrencilerden başlamak üzere öğrencilere sırayla söz vererek görüşlerini diğer öğrencilere aktarmasını sağlar:

1. Genç çiftin anne ve babaları bir an önce torun istemekte haklı mıdır? Gerekçeleri neler olabilir?
2. Genç çift meslekî gelişimlerini gerekçe göstermekle haklı mıdır? Gerekçeleri neler olabilir?

Soruya yönelik verilen cevaplar üzerinde fazlaca durulmaz. Öğrenciler tarafından 2. soruya yönelik yorum yapanların tamamı ya da bir kısmı manken olanın kadın, makine mühendisinin ise erkek olduğu kalıp yargısından hareket ederek manken olan genç kadının bedeninin hamilelik sırasında değişeceğini, ilerleyen aylarda geçici bir sürede olsa mesleğini yapamayabileceğini söyleyecektir. Bu arada öğretmen araya girerek şu kritik soruyu sorar:

- Öykünün içeriğinde mankenin kadın, makine mühendisinin erkek olduğuna ilişkin bir ifade var mıdır?
- Neden makine mühendisini erkek, mankeni kadın olarak

2. Aşama

Öğretmen toplumsal yaşamda (ailede, meslekî yaşamda kadına biçilen rolle erkeğe biçilen rolleri öğrencilerin örneklendirmesini ister. Önce ailede bazı işlerin sadece erkek işi, bazı işlerin kadın işi olarak nitelendirildiğini belirterek bunları öğrencilerin örneklendirmesini ister.

Ailede olduğu gibi iş yaşamında da (bedenle yapılan ve büyük güç gerektiren-ısl işlem işçiliği vb.-bazı işler hariç) erkeklerin yaptığı ya da sadece erkek mesleği olarak görülen bazı meslekleri kadınların da yapabileceği öğretmen tarafından vurgulanır. Bu durumu örneklendirmek üzere aşağıdaki resimler gösterilerek üzerinde konuşulur.

29 Temmuz 2009

A A A

Adana'nın kadın şoförleri!

Adana Büyükşehir Belediyesi'nde 132 kadın şoför çalışıyor. Hem kadınlık, hem işçilik sorunlarıyla iç içe olarak...

Adana Büyükşehir Belediyesi'ne ait şehir içi hat otobüslerinde görev alan 432 şoförün 132'si kadın. Kadın şoförler, E sınıfı ehliyetini aldıktan sonra üç aylık bir eğitimin ardından belediye otobüsünün direksiyonuna geçiyorlar. 132 kadın şoförlerin 20'si 2006 yılından bu yana direksiyon sallıyor. Sendikalı olarak çalışan kadın şoförler, 2007'de geçici işçi alımları durması ile birlikte 6 ay sendikalı 6 ay ise mevsimlik işçi olarak çalışıyorlar.

Çoğunluğu evli olan kadın şoförler, seferlerini tamamladıktan sonra döndükleri evlerinde ise ev işleri onları bekliyor. Ağır bir çalışma temposunun ardından birde ev emekçiliği yapan kadın şoförlerin en çok istedikleri ise iş yerlerinde bir kreş olması.

Şimdi sizlere uzun bir süreden bu yana Büyükşehir Belediye'sinde kadın şoför olarak çalışan bir emekçi kadının, diğer şoför kadınların da ortak sorunlarını dile getirişini yayınlıyoruz:

İlk sözleri "Hiç belediye otobüslerine bindiniz mi?" oluyor ve başlıyor konuşmasına.

Eğer bindiyseniz göreceksiniz ki kadınlar olarak şoförlüğü erkekler kadın iyi yapıyoruz. Ancak ortak yaşadığımız sorunların başında özel halk otobüs ve dolmuş erkek sürücülerin el ve kol tacizlerine uğruyoruz. Erkek egemen sınıf anlayışında erke şoförlere verilen değer, kadın şoförlere verilmiyor.

<http://www.alinteri.org/?p=10297>

3. Aşama

Öğretmen öğrencilere, toplumsal yaşamda kadına yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılması, kadının iş hayatına daha etkin ve verimli bir şekilde katılımının sağlanmasına yönelik bireysel ya da kurumsal olarak neler yapılabileceği sorusunu sorar. Öğrencilerin görüşlerini alır. Aşağıdaki haber projeksiyonla yansıtılır.

4. Aşama

Öğretmen “ sınıf olarak okulumuzun yakın çevresinde ve okulumuz velileri arasında bu amaca yönelik bizler neler yapabiliriz?” sorusunu yöneltir. Öğrencilerin fikirleri alınır. Fikirler arasında öğrenci sınırlılıkları, okul kuralları, okulun ve okulun bulunduğu yerleşim biriminin sosyoekonomik ve sosyokültürel özellikleri de dikkate alınarak “yapılabilir” bulunanlar öğrencilerle birlikte sıralanır.

Örneğin; belediye ile ya da en yakın halk eğitim merkezi ile işbirliği yapılarak okuldaki çalışmayan (ev hanımı), gönüllü kadın veliler için meslek edindirme kursu açılması amacıyla bir kampanya düzenlenmesi kararlaştırılır. Sınıf birkaç gruba ayrılarak aşağıdaki görevleri yerine getirirler.

- Birinci grup, kampanyanın yasal alt ve üst yapısını oluşturmakla görevlendirilir. Yapılacak kampanyanın gerekçesini yazılı olarak oluşturur.
- İkinci grup, velilerin kampanyadan nasıl haberdar edileceklerinin stratejisi belirler.
- Üçüncü grup, okul idaresini kampanyadan haberdar eder.
- Dördüncü grup belediye ya da halk eğitim merkezine yapılacak başvuru metnini hazırlar.
- Son grup ise gerektiğinde kendilerinden yardımda bulunmak üzere duyurulması için afiş, broşür vb. tasarımı gerçekleştirir.

ÇATIŞMALARI BARIŞÇIL YOLLARLA ÇÖZÜYORUM

Ders: Demokrasi ve İnsan Hakları

Sınıf:

Süre: 1 ders saati

Tema: Barış ve Uzlaşma

Kazanımlar

5.2 Okul ve yakın çevresindeki çatışmalara, şiddet içermeyecek şekilde çözüm önerileri geliştirir.

Açıklamalar

- Herkesin aynı fikirde olmak zorunda olmadığı ve bu durumun da son derece normal olduğu belirtilir.
- Sorunlara dair görüşler farklı olduğu durumlarda çözüm arayışında önce etik sürecin işletilmesi (konuşma, nazıkçe uyarma, diğer insanları bilgilendirerek kamuoyu oluşturma vb.) bundan sonuç alınmaması durumunda hukuki süreçlere başvurularak şiddete başvurulmaması gerektiği vurgulanır.
- Okulda ve mahallede şiddet odaklı gruplaşma ve çeteleşme hareketlerinin toplumsal barışı tehdit ettiğine dikkat çekilerek sakıncalarına vurgu yapılır.

Temel kavramlar: Barış, şiddet, uzlaşma

Temel beceriler: Çatışma çözümü, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme

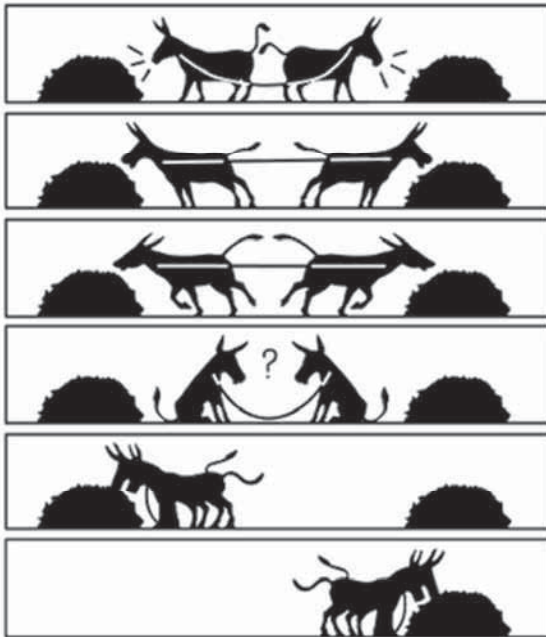
Temel değerler: Hoşgörü, sevgi, sorumluluk

Materyaller/Kaynaklar:

SÜREÇ

Hazırlık

Aşağıda verilen görseli inceleyerek çatışmaları demokratik yöntemlerle nasıl çözüme kavuşturabileceğinizi tartışınız.

1. Aşama

Öğretmen öğrencileri gruplara ayırarak her gruba ekte bir örneği verilen okul krokisini dağıttınız (Okulunuzdaki görsel sanatlar öğretmenin katkısını alarak okulunuzun gerçek durumuna uygun krokisini oluşturabilirsiniz.). Gruplardan okullarının çatışma alanlarını belirleyerek krokide verilen şekillere göre işaretlemelerini isteyiniz.

2. Aşama

Her bir gruptan kendi aralarında, çatışmanın yoğun olarak yaşandığı yerlerde neler olduğunu, bu çatışmaların kimler arasında yaşandığını ve bunların nelerle ilgili olduğunu belirlemelerini ve bunları ekte verilen tabloya listelemelerini isteyiniz. (Örneğin, kabadayılık, oyun kurallarına uymama vb.) Her gruptan önemli gördüğü üç çatışma durumunu belirleyerek bu durumlarla ilgili çözüm önerilerini, bu önerilerin avantaj ve dezavantajlarını, kısa ve uzun vadeli sonuçlarını verilen çalışma kâğıdı üzerinde doldurmalarını isteyiniz. Belirledikleri çatışmalara yönelik çözüm önerilerini ayrıntılı olarak tartışmalarını isteyiniz.

3. Aşama

Sorunlardan birini seçerek gönüllü bir grup öğrenciden bu örnek olay üzerinde gittikçe çatışmanın dozunun arttığı bir durumu canlandırmalarını isteyiniz. Sınıftan durumun daha iyiye gitmek yerine neden daha kötüleştiği üzerinde düşünmesini ve tartışmasını isteyiniz.

4. Aşama

Daha sonra diğer bir grup öğrenciden durumun uzlaşmacı bir yönde gelişecek durumu canlandırmalarını isteyiniz (Çatışma durumlarını öğrenciler kendileri seçebilir.). Her durumda canlandırılan olaylarda kahramanların neler yaptıklarını, yapmadıklarını veya yapabileceklerini öğrencilerden tartışmalarını isteyiniz.

5. Aşama

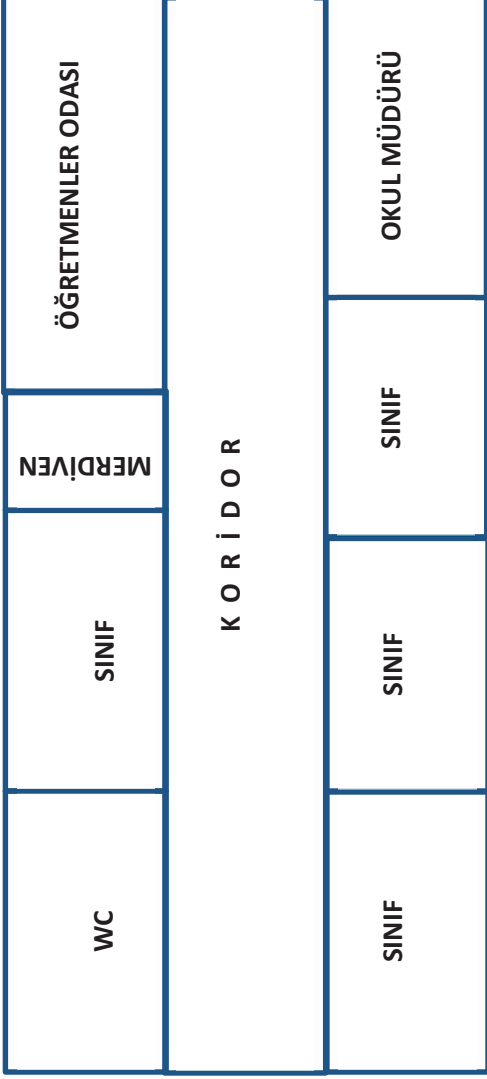
Demokratik çatışma çözme yöntemleri fikrini anlatınız. Öğrencilere bu yöntemlerin ne gibi farklılık yaratabileceğini, olayın kahramanlarının bu yöntemleri kullanmaya nasıl teşvik edilebileceğini ve bu yöntemleri kullanmaları durumunda hangi zorluklarla karşılaşabileceklerini sorunuz.

6. Aşama

Öğrencilerden, okullarında yaşadıkları herhangi bir çatışma durumu ile ilgili barışçıl çözüm önerileri içeren rapor hazırlamalarını ve aktif vatandaşlık ürün dosyasına koymalarını isteyiniz.

SPORTİF OYUN ALANI

BAHÇE

Çatışma olmayan alanlar

Az çatışma yaşanan alanlar

Orta derecede çatışma yaşanan alanlar

Sürekli çatışma yaşanan alanlar

Çözüm Önerileri	Avantaj	Dezavantaj	Sonuç	
			Kısa vadeli	Uzun vadeli

KAYNAKÇA

- Audigier, F., *Project "Education For Democratic Citizenship" : Basic Concepts And Core Competencies For Education For Democratic Citizenship*, Council for Cultural Co-operation, Strasbourg, 2000.
- Avrupa Konseyi, *Avrupa Konseyi Demokratik Yurttaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Bildirgesi*. 2011. http://www.coe.int/t/dg4/education/edc/Source/Charter/Charter_brochure_TU.pdf adresinden 21.2. 2012 tarihinde alınmıştır.
- Aydın, N. , *İnsan Hakları Demokrasi ve Medya*, Kum Saati, İstanbul, 2008.
- Belisle, K. & Sullivan, E., *Human Rights And Service Learning: Lesson Plans And Projects*. New York: Amnesty International-USA and Human Rights Education Associates. 2007. <http://www.hrea.org/pubs/AIUSA-HREA-ServiceLearning.pdf> adresinden 21.2. 2012 tarihinde alınmıştır.
- Brown, K.&Fairbrass, S., *The Citizenship Teacher's Handbook*. London: Continuum International Publishing Group, 2009.
- Cevizci, A. , *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma, İstanbul, 2005.
- Cogan, J. & Derricott, R., *Citizenship For The 21st Century. An International Perspective On Education*, Cogan Page Limited, London, 2000.
- Council of Europe, *Education For Democratic Citizenship: A Lifelong Learning Perspective*, 2000. <http://www.okm.gov.hu/letolt/nemzet/eu/Education%20for%20Democratic%20Citizenship.pdf>. 14.04.2009 tarihinde alınmıştır.
- Çüçen, A. K., *İnsan Hakları*, Marmara Kitap Merkezi (MKM) Yayınları, Bursa,2011.
- Dahl, R. , *Demokrasi Üzerine*, (Çev.: Betül Kadioğlu), Phoenix Yayınevi, Ankara, 2010.
- Dobozy, E. : Teaching Democracy And Human Rights: A Curriculum Perspective, *Journal of Australian Studies*, 27:77, 31-42, 2003.
- Doğanay, A., What Does Democracy Mean To 14-Year-Old Turkish Children? A Comparison With Results Of The 1999 IEA Civic Education Study, *Research Papers in Education*, 25(1), 51-71, 2010.
- Doğanay, A., Öğretmen Adaylarının Vatandaşlık Algısı ve Eylemlerinin Siyasal Toplumsallaşma Bağlamında Değerlendirilmesi. *I. Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu Bildiriler (s.18-35)*, 28-30 Mayıs 2009, Uşak, 2009.
- Doğanay, A. & M. Sarı., Lise Öğrencilerinin Vatandaşlık Algılarına Etki Eden Faktörlerin Analizi. *I. Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu Bildiriler (s.36-51)*, 28-30 Mayıs, Uşak, 2009.

- Doğanay, A.; uhadar, A. & Sarı, M., Öğretmen Adaylarının Siyasal Katılımcılık Düzeylerine Çeşitli Etmenlerin Etkisinin Demokratik Vatandaşlık Eğitimi Bağlamında İncelenmesi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 13(50), 213-246, 2007.
- Davies, I.; Gregory, I. & Riley, S. C., *Good Citizenship And Educational Provision*, Falmer Press, London,1999.
- DG Education and Culture, *Study On Active Citizenship Education*, 2007. http://ec.europa.eu/education/pdf/doc248_en.pdf adresinden 14.04.2009 tarihinde alınmıştır.
- European Commission, *Learning For Active Citizenship: A Significant Challenge In Building A Europe Of Knowledge*, 2005. Available at the: <http://europa.eu.int/comm/education/archive/citizen/citiz.en.html>
- Eurydice, *Citizenship Education At School in Europe*,2005. <http://www.eurydice.org> adresinden 26.05.2012 tarihinde alınmıştır.
- Geçtan, Engin, *Zamane*, Metis Yayınları, İkinci Basım, İstanbul, 2010.
- Gollob, R.; Krapf, P. & Weidinger, W. (Edit.). *Educating For Democracy: Background Materials On Democratic Citizenship And Human Rights Education For Teachers. Volume 1 of EDC/HRE Volumes I-VI*. Belgium: Council of Europe.
- Gülmez, M., *İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi*, TODAİ Yayınları, Ankara, 2001.
- Hoskins, B. L. & Mascherini, M., Measuring active Citizenship Through The Development Of A Composite İndicator, *Social Indicators Research*, 90 (3), 459-488, 2009.
- Huddleston, T., Huddleston Teacher Training İn Citizenship Education, *Journal Of Social Science Education*, Special Edition: European Year of Citizenship through Education, 2005. <http://www.jsse.org/2005/2005-3/huddleston-teacher-training-in-citizenship-education> adresinden 6.18.2012 tarihinde alınmıştır.
- Huddleston, T. & Kerr, D., (Edit *Making sense of citizenship*, Hodder Education), London, 2006.
- Kabapınar, Y., Ötekinin Penceresinden Duruma Bakmanın Aracı ve Bir Öğretim Yöntemi Olarak Empati. C. Öztürk (Edit.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (3. Baskı). S. 284-293, PegemAkademi, Ankara, 2012.
- Kabođlu, İ. , *Özgürlükler Huhuku İnsan Haklarının Hukuksal Yapısı*, Afa Yayınları, İstanbul, 1993.
- Kadıoğlu, A., *Vatandaşlığın Dönüşümü: Üyelikten Haklara*, Metis Yayınları. İstanbul, 2008.
- Kartal, F. (Editör), *Yurttaşlık Tartışmaları: Yeni Yaklaşımlar*, TODAİE, Ankara, 2010.

Kaya, A. *Ulusal Yurttaşlıktan Çoğul Yurttaşlığa? Yurttaşlık Kuramlarına Eleştirel Bir Yaklaşım*, A. Kaya & G.G. Özdoğan (Editörler), *Uluslararası İlişkilerde Sınır Tanımayan Sorunlar: Göç, Yurttaşlık, İnsan Hakları, Toplumsal Cinsiyet, Küresel Adalet Ve Güvenlik*, s. 149-190, Bağlam Yayıncılık. İstanbul, 2003.

Kerr, D., *Assessment And Evaluation In Citizenship Education*. Paper Presented at British Council Seminar in Beijing China, July 2002. <http://www.leeds.ac.uk/educol/documents/00003464.htm> adresinden 25.6.2012 tarihinde alınmıştır.

Kuçuradi, İ. , *Etik*, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 2006.

Kuçuradi, İ. *İnsan ve Değerleri*, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 2010.

Marshall, T. H. & Bottomore, T., *Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar*, Çev. A. Kaya, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006.

Michigan Department of Education *Authentic Assessment Of Social Studies*, 1998. http://www.michigan.gov/documents/MI_Auth_12350_7.AssmtMan.pdf adresinden 23.12. 2011 tarihinde alınmıştır.

Osler, A. & Starkey, H., *Changing Citizenship: Democracy And Inclusion In Education*, Open University Press, England, 2005.

Oxfam GB, *Teaching Contraversial Issues*. Oxford: UK. Oxfam Development Education Programme, 2006. http://www.oxfam.org.uk/education/teachersupport/cpd/controversial/files/teaching_controversial_issues.pdf adresinden 21.2.2012 tarihinde alınmıştır.

Qualifications and Curriculum Authority, *Education for Citizenship And Teaching Of Democracy In Schools*, Final Report Of The Advisory Group On Citizenship, 1998. http://www.qca.org.uk/libraryAssets/media/6123_crick_report_1998.pdf . 14.04.2009 tarihinde alınmıştır.

Riley, S. C., *Teacher Perception Of The Qualities Of Good Citizenship In Comprehensive Secondary Schools In England*, Unpublished Doctoral Dissertation. Seattle Pacific University, 1998. .

Shelly, G., *Perceptions Of The Characteristics Of Good Citizenship By Secondary Public School Teachers In The State Of Washington*. Unpublished Doctoral Dissertation. Seattle Pacific University, 1998.

Sönmez, V., *Program Geliştirmede Öğretmen Elkitabı*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2009.

Timuroğlu V. , *İnsan Hakları Sözlüğü*, Özkan Matbaacılık, Ankara, 2007.

Üstel, F., *Yurttaşlık ve Demokrasi*, Dost Kitabevi, Ankara, 1999.

Üstel, F., *Makbul Vatandaşın Peşinde*, İletişim, İstanbul, 2004.

Wade, R. C. (Edit.). *Building Bridges: Connecting Classroom And Community Through Service Learning In Social Studies*. National Council For The Social Studies, Washington DC, 2000.

